

hoog

begaafd

Fotografie: Nanne Nicolai

Natasja Holleman

1308296

Hoog

begaafd

Master Special Educational Needs (M SEN)

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijzorg

Leerroute Interne Begeleider

Begeleid door Tineke van Alphen

Mei 2011

Inhoud.

Samenvatting.....	4
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling.....	5
Hoofdstuk 2 is Theoretische onderbouwing.	8
Paragraaf 2.1 Wanneer is er sprake van hoogbegaafdheid?	8
Paragraaf 2.2 Hoe herkennen we hoogbegaafde kinderen	10
Paragraaf 2.2.1 Kenmerken van hoogbegaafdheid bij jonge kinderen.....	10
Paragraaf 2.2.2 Kenmerken van hoogbegaafdheid bij kinderen vanaf groep 3.....	11
Paragraaf 2.2.3 Onderpresteerders.....	12
Paragraaf 2.3 Wat is belangrijk bij de aansluiting bij hoogbegaafde leerlingen.....	13
Paragraaf 2.3.1 Verrijken en compacten.....	14
Paragraaf 2.3.2 Versnellen.....	15
Paragraaf 2.4 Welke stappen dienen genomen te worden om de begeleiding goed aan te laten sluiten?.....	15
Paragraaf 2.4.1 Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid.....	16
Paragraaf 2.4.2 Routeplan.....	16
Paragraaf 2.4.3 SiDi-R Protocol.....	17
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie.....	18
Paragraaf 3.1 Onderzoeksvorm.....	18
Paragraaf 3.2 Verzamelen van gegevens.....	18
Paragraaf 3.3 operationalisatie.....	19
Paragraaf 3.3.1 De Checklist.....	19
Paragraaf 3.3.2 Het interview.....	22
Paragraaf 3.4 Betrouwbaarheid, validiteit, triangulatie.....	24
Paragraaf 3.5 Uitwerking van de 5 principes voor ethische reflectie op het praktijkonderzoek.....	24
Hoofdstuk 4 Data presentatie en resultaten met een beschrijving van de analyses.....	25
Paragraaf 4.1 Verzameling data checklist hoogbegaafdenwijzer.....	25
Paragraaf 4.2 Uitwerking interview algemeen directeur.....	30

Paragraaf 4.3 Uitwerking interview mevrouw B.....	33
Hoofdstuk 5 Antwoorden op mijn onderzoeksvraag en conclusies.....	36
Paragraaf 5.1 Het onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen.....	36
Paragraaf 5.2 In welke mate hebben de scholen passend onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen gerealiseerd?.....	36
Paragraaf 5.3 Wat vinden de scholen belangrijk en in welke mate willen ze zich verder ontwikkelen.....	37
Paragraaf 5.4 Wat zou een protocol (hoog)begaafdheid toevoegen?.....	38
Hoofdstuk 6 Evaluatie onderzoek.....	41
Paragraaf 6.1 Wat betekenen de conclusies voor de toekomst.....	41
Paragraaf 6.2 Welke inhoudelijke aanbevelingen heb ik voor vervolgonderzoek.....	41
Paragraaf 6.3 Wat het onderzoek voor mij heeft betekend en wat ik ervan heb geleerd.....	42
Paragraaf 6.4 Welke aanbevelingen heb ik voor vervolgonderzoek.....	43
Nawoord.....	44
Literatuurlijst.....	45
Bijlagen.....	47

Samenvatting

Passend onderwijs is de laatste jaren binnen het onderwijs een hot item; Aansluiten op de onderwijsbehoeften van kinderen om ervoor te zorgen dat elk kind zich optimaal kan ontwikkelen op elk gebied. Er is in het verleden altijd veel aandacht geweest voor kinderen die in hun ontwikkeling achter liepen of dreigden achter te gaan lopen. De laatste tijd is er steeds meer aandacht voor de kinderen die voor lopen in hun ontwikkeling. Ook zij hebben onderwijsbehoeften en ook zij hebben het recht op onderwijs dat hen de mogelijkheid biedt om zich optimaal te ontwikkelen.

Dat besef is er ook binnen ons bestuur. Het bestuur wil graag werken aan de kwaliteit van de scholen en daar hoort bij dat het onderwijs aan (hoog)begaafde kinderen een zichtbare plaats moet krijgen binnen de onderwijspraktijk. De bedoeling is dat de scholen in de schoolgids kunnen omschrijven hoe dat onderwijs aan (hoog)begaafde kinderen vorm gegeven wordt en vooral welk doel er nagestreefd wordt.

In dit onderzoek is daarom in de eerste plaats bekeken wat de scholen al gerealiseerd hebben als het gaat om een goede begeleiding van (hoog)begaafde kinderen. Vervolgens is bekeken wat nodig is om die begeleiding optimaal vorm te geven. Ook is meegenomen in hoeverre de scholen bereid zijn om zich te ontwikkelen en welk belang ze toekennen aan de items die te maken hebben met een passende begeleiding. En de meerwaarde van een (universeel)hoogbegaafdenprotocol is bekeken.

In de theorie zijn een aantal belangrijke kenmerken opgenomen m.b.t. de signalering van (hoog)begaafde kinderen. En welke mogelijkheden er zijn om na die signalering onderwijsaanpassingen te maken die aansluiten op de kenmerken en daarmee tegemoet komen aan de onderwijsbehoeften van deze kinderen. Daarin is ook de praktijk meegenomen; wat gebeurt er in de praktijk al om aan te sluiten en welke voorwaarden zijn belangrijk.

Met de gegevens uit het onderzoek onder de scholen en de gegevens uit de theorie en de praktijk is er een advies opgesteld welke eerste stap er genomen dient te worden om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen binnen ons bestuur. Uit die eerste stap blijkt het belang van voldoende kennis en expertise om de begeleiding aan (hoog)begaafde kinderen op een professionele manier vorm te kunnen geven. In een cursus op maat voor de verschillende scholen kan een begeleidingsstructuur vorm gegeven worden vanaf het moment van aanmelding t/m groep 8 waarop beleid geschreven kan worden. In de schoolgids kan vervolgens aan ouders duidelijk gemaakt worden hoe de school werkt aan het realiseren van het opgestelde ontwikkelingsperspectief van hun kind. De onderwijsbehoefte van het (hoog)begaafde kind kan daarbij specifiek vermeld worden. Het werken met een protocol kan daarbij als een instrument ingezet worden.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

Mijn naam is Natasja Holleman. Ik ben intern begeleider op een kleine openbare basisschool in Zeeland. Onze school valt onder een stichting. Onder deze stichting vallen 12 openbare scholen. Het onderzoek voer ik uit voor onze stichting. Bij het onderzoek zullen de intern begeleiders van de verschillende scholen het meest betrokken zijn. Zij vullen de vragenlijsten in. Daarnaast zal ik de algemene directeur interviewen en de oprichtster van een bedrijf dat zich specialiseert in de begeleiding van scholen om het onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen vorm te geven.

Ons bestuur is momenteel bezig met het opzetten van een instrument om de kwaliteit van alle scholen in kaart te brengen. In een digitaal programma kunnen alle directeuren bekijken hoe hun school scoort op verschillende gebieden. Naast de resultaten op het gebied van oudertevredenheid, leerling-tevredenheid, personeelstevredenheid, tevredenheid van externen, worden ook de resultaten van de leerlingen weergegeven van de toetsen. In het verlengde daarvan wordt bekeken hoe de leerlingenzorg op de verschillende scholen is geregeld. Op de meeste scholen wordt er veel aandacht besteed aan de kinderen die in hun ontwikkeling achterlopen. Dat blijkt ook uit de uitgebreide beschrijving in de schoolgidsen in het hoofdstuk leerlingenzorg. Echter, de zorg aan kinderen die goed tot zeer goed presteren wordt niet altijd nader genoemd. Er is op de scholen binnen het bestuur geen duidelijk algemeen beleid voor kinderen die (hoog)begaafd zijn. Op geen enkele school bestaat bijvoorbeeld een protocol voor leerlingen met hoogbegaafdheid. In het directeurenberaad is daarom afgesproken dat er een dergelijk protocol dient te komen op de scholen. De voorkeur gaat uit naar een protocol dat op alle scholen gebruikt kan worden. Om de resultaten te kunnen vergelijken is het namelijk wenselijk dat de meetinstrumenten voor de verschillende scholen universeel zijn. Vervolgens kwam de vraag in het overleg van het netwerk intern begeleiders naar voren wie het op zich wil nemen om een protocol te kiezen/maken wat we binnen het bestuur op alle scholen kunnen gebruiken. Op dat moment was ik nog aan het nadenken over een onderzoeksvraag en aangezien hoogbegaafdheid mijn interesse heeft heb ik mijzelf aangeboden om dit ter hand te nemen. Vervolgens ben ik mijzelf gaan verdiepen in de vraagstelling en heb ik het doel van mijn onderzoek als volgt geformuleerd;

Het doel van mijn onderzoek is dat we als scholen binnen ons bestuur kunnen beschrijven hoe wij de zorg aan kinderen met (hoog)begaafdheid vorm geven. Om die zorg te kunnen beschrijven, om daar beleid op te maken, is het nodig dat ik eerst ga uitzoeken hoe we het beste kunnen aansluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen. Dat is het doel in mijn onderzoek.

We nemen als scholen binnen het bestuur deel aan de “ 1 Zorgroute” verzorgd door de onderwijsbegeleidingsdienst. Het is een tweejarig traject. Uiteindelijk willen we als scholen zorg op maat bieden aan elk individu. Het bieden van zorg op maat is de nieuwste theoretische ontwikkeling binnen het onderwijs in Nederland. En voor het

bieden van zorg op maat is het belangrijk om de onderwijsbehoeften van alle kinderen in kaart te brengen, dus ook de behoeften van de (hoog)begaafde kinderen. Momenteel zitten we aan het einde van dit traject. De meeste scholen hebben de groepsoverzichten klaar en zijn gestart met het werken met groepsplannen op een bepaald vakgebied.

Onze school is een kleine school. Wij hebben momenteel 37 leerlingen, verdeeld over de groepen 1/2; groep 3/4/5; groep 6,7,8. In de komende jaren zien we ons leerlingenaantal eerder af-dan toenemen. Zeker het afgelopen jaar is er veel over te doen geweest binnen ons schoolbestuur. Is het financieel gezien aantrekkelijk om een kleine school in stand te houden? Kan er op een kleine school kwalitatief goed onderwijs geboden worden? Wij zijn van mening dat wij op onze school kwalitatief goed onderwijs geven. Alle leerlingen volgen bij ons een individuele leerlijn in hun eigen tempo op hun eigen niveau. Als leerkrachten zijn we veel individueel ondersteunend bezig. Deze werkvorm is typerend voor onze school. In combinatie met een prettig pedagogisch klimaat sluiten we zoveel als mogelijk aan bij de individuele behoeften van de kinderen. Echter ik denk dat voor met name de groep hoogbegaafden een extra stimulans nodig is. In de vorm van extra begeleiding, extra materiaal en andere werkvormen. Door mij in mijn onderzoek te richten op de problematiek rondom hoogbegaafdheid, wil ik uitzoeken hoe we de begeleiding aan (hoog)begaafde kinderen beter vorm kunnen geven. En wanneer we dat in onze schoolgids goed kunnen beschrijven willen we ons ook met name richten op deze doelgroep om meer leerlingen te trekken.

Hoogbegaafdheid heeft ook uit persoonlijk oogpunt mijn interesse. Mijn oudste zoon heeft het syndroom van Asperger gecombineerd met hoogbegaafdheid en hij ondervond daarbij problemen op de basisschool. Mede om hem te ondersteunen en hem beter te begrijpen ben ik intensiever gaan lezen over kinderen met hoogbegaafdheid in relatie met autisme. Momenteel heeft mijn jongste zoon problemen in groep 5. De school overweegt om hem door te laten stromen naar groep 6. Er is op school geen protocol, in de schoolgids staat niet beschreven welke aanpak ze hanteren bij kinderen met (hoog)begaafdheid. Als ouder zou ik het prettig vinden als er beschreven staat wat de school kan bieden aan kinderen die (hoog)begaafd zijn. Door mij in mijn onderzoek te verdiepen in dit onderwerp hoop ik mijn kinderen beter te kunnen ondersteunen.

Op geen van de scholen binnen ons bestuur is er een duidelijk omschreven plan hoe om te gaan met kinderen die (hoog)begaafd zijn. De ouders van de kinderen die onze scholen bezoeken zijn niet/niet volledig op de hoogte hoe de scholen onderwijs op maat bieden aan (hoog)begaafde leerlingen. Er wordt zeker op alle scholen aandacht besteed. Bij het invoeren van de 1 zorgroute is deze aandacht toegenomen omdat we voor ieder kind onderwijsbehoeften hebben beschreven. Het is echter heel verschillend hoe de scholen in de praktijk met deze leerlingen omgaan. En de leerlingenzorg is op de meeste scholen nog voornamelijk gericht op kinderen die een ontwikkelingsachterstand hebben. Waar we het wel over eens zijn is dat de

(hoog)begaafde kinderen onderwijs op maat aangeboden behoren te krijgen. De onderzoeksvraag kan ik daarop aan laten sluiten;

Hoe kunnen we als scholen binnen onze stichting goed aansluiten bij de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen?

We weten van elkaar niet hoever we zijn in de begeleiding van (hoog)begaafde kinderen. We zijn ook nog niet allemaal op de hoogte van wat er mogelijk is om goed aan te sluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen. En zitten we als scholen op 1 lijn, wat vinden we belangrijk? In hoeverre zijn we bereid ons verder te ontwikkelen om goed aan te kunnen sluiten? Er zijn dus nog tal van onduidelijkheden. Zo kom ik op de volgende belangrijke deelvragen:

**Welk onderwijsaanbod is er om goed te kunnen aansluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen.*

**In welke mate hebben de scholen passend onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen gerealiseerd?*

**Wat vinden de scholen belangrijk en in welke mate willen ze zich verder ontwikkelen?*

**Wat zou een protocol(hoog)begaafdheid toevoegen?*

Er zijn meerdere besturen die “hoogbegaafdheid” als aandachtspunt hebben. Dat lees ik in de onderwijsbladen en ik hoor het terug van mijn collega studenten. Er moet iets gedaan worden om deze kinderen op een juiste manier te begeleiden. Sommige scholen maken gebruik van “begaafdheidsprotocollen” en vermelden dat in hun schoolgids. Andere scholen richten plusklassen in waar ook kinderen van andere scholen of andere besturen welkom zijn. Sommige besturen gaan nog een stapje verder en spreken van “Leonardoklassen”. Om in aanmerking te komen voor dit “Leonardo-onderwijs ” is een IQ van boven de 130 vereist. Ik ben niet volledig in mijn opsomming. Wellicht zijn er meer initiatieven. Over “de juiste aanpak” is nog geen consensus als ik de vele voors en tegens lees m.b.t. dit onderwerp. In mijn onderzoek verwacht ik in ieder geval wijzer te worden door gericht te werken aan de beantwoording van mijn deelvragen. Aan het eind wil ik dan ook mijn advies duidelijk kunnen maken.

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk geef ik een weergave van de literatuur die ik van belang vind voor mijn onderzoek. De onderzoeksvraag en mijn deelvragen heb ik als uitgangspunt genomen. Daarnaast heb ik een relatie gelegd met mijn eigen praktijk. Zo heb ik de informatie ook met een praktische invalshoek bekeken. Waar nodig geef ik een beschrijving van die link met de praktijk. Ik heb voornamelijk gebruik gemaakt van het internet om informatie te vinden. Deze informatie is het meest recent. Daarnaast heb ik boeken en artikelen uit tijdschriften geraadpleegd. Ik begin het hoofdstuk met een samenvatting en ik zet vervolgens mijn verslag in 3 paragrafen uiteen.

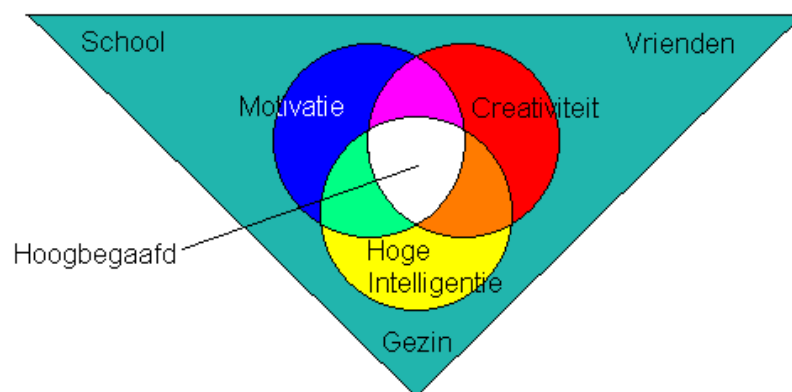
Samenvatting

Wanneer er sprake is van hoogbegaafdheid is in de literatuur duidelijk vastgesteld. Een IQ van boven de 130 geldt als duidelijke richtlijn. Er is wel verschil van mening of dit intelligentiequotiënt een stabiele factor is of dat het kan veranderen. Er zijn wetenschappers die stellen dat de omgeving en het karakter van het kind invloed hebben waardoor het intelligentiequotiënt kan toenemen. De rol van de leerkracht in de school kan in dat geval van essentiële betekenis zijn. Er is al veel bekend over de kenmerken van hoogbegaafde kinderen. Naar aanleiding van de kenmerken zijn er profielen opgesteld met als doel om de hoogbegaafde leerling beter te begrijpen. En met dat begrip kan beter aangesloten worden op dat wat een hoogbegaafde leerling nodig heeft en kan worden voorkomen dat leerlingen gaan onderpresteren. Het onderwijsaanbod kan versneld worden aangeboden; leerlingen versnellen naar een volgende groep. Daar wordt niet in de eerste plaats voor gekozen, pas als compacten en verrijken niet voldoen. De lesstof kan compacter aangeboden worden. Er worden delen van de stof overgeslagen. De lesstof kan ook verrijkt worden; er wordt iets toegevoegd waardoor het voor de hoogbegaafde leerling weer wat interessanter wordt. Die verrijkingsstof kan in de klas aangeboden worden, maar ook daarbuiten in de zogenaamde plusklassen. Om te voorkomen dat de maatregelen die genomen worden om (hoog)begaafde leerlingen juist te begeleiden een ad hoc karakter krijgen is het nodig om de te nemen stappen vast te leggen. Hiervoor zijn verschillende protocollen ontwikkeld. Echter de algemene tendens onder de deskundigen is dat zoveel mogelijk gekeken moet worden naar het individu en daarop tijdig, het liefst al in groep 1, aan te sluiten. De protocollen dienen dan als leidraad om een doel te bereiken; een optimale ontwikkeling van het (hoog)begaafde kind.

Paragraaf 2.1 Wanneer is er sprake van hoogbegaafdheid?

Door middel van een IQ-test kan de intelligentie worden gemeten. Er is sprake van hoogbegaafdheid als er bij het afnemen van een intelligentieonderzoek een IQ score van boven de 130 gemeten wordt. Dit wordt met een WISC test (De Wechsler Intelligence Scale for Children- Revised for the Netherlands (WISC III 2002 NL)

vastgesteld. Bij jonge kinderen kan nog geen WISC worden afgenomen. Daarom wordt bij hen officieel gesproken van een ontwikkelingsvoorsprong (www.iq-test.nl) Er zijn ook genoeg psychologen, onderzoekers die een intelligentietest alleen niet afdoende vinden. Renzulli (1985) gaat bijvoorbeeld uit van het drie ringenmodel. Hij spreekt over drie persoonskenmerken: buitengewone capaciteiten (intelligentie), doorzettingsvermogen om een taak te volbrengen (motivatie) en het op originele wijze oplossen of bedenken van problemen (creativiteit). Professor Mönks (1985) heeft de invloed van buitenaf toegevoegd. De factoren school, vrienden en gezin spelen volgens hem een belangrijke rol. De persoonskenmerken van een kind (motivatie en creativiteit) en factoren in de omgeving van het kind (gezin, school en peers) bepalen namelijk mede of de hoge intelligentie uiteindelijk tot uiting komt als hoogbegaafdheid. Het model gaat ervan uit dat er sprake is van hoogbegaafdheid wanneer deze zes factoren tot uiting komen in de bijzondere prestaties van het kind.

figuur 2.1.1 Het triadisch model van Renzulli en Mönks

Richard (jaar) zegt dat er geen vastliggende waarde is voor de mate van erfelijkheid van intelligentie maar dat het iets is wat je in de praktijk kunt verwerven. Intelligentie is ontwikkelbaar en scholen kunnen kinderen slimmer maken bijvoorbeeld door het gebruik van computers en werkvormen als coöperatief leren. Ouders kunnen daarbij veel doen om intelligentie en schoolprestaties te verbeteren.

Dweck (jaar) zegt dat wanneer mensen intelligentie zien als een potentieel dat ontwikkeld kan worden (een groeimindset) dan leidt dit tot de neiging om inspanning te leveren om te leren en te presteren en strategieën te ontwikkelen die het leren en het leveren van lange termijnprestaties verbeteren. Boodschap; het loont om kinderen en studenten te leren dat intelligentie ontwikkeld kan worden. Dit betekent dat alle kinderen uitgedaagd dienen te worden en dat de meerbegaafden potentieel hebben tot hoogbegaafdheid.

Steele en Anderson (jaar) lieten in verschillende studies zien dat resultaten kunnen worden beïnvloed door de wijze waarop iemand naar je kijkt. Wanneer de nadruk

werd gelegd op etniciteit presteerden donkere studenten slechter dan lichte studenten. Wanneer dit niet het geval was scoorden de studenten even goed. Wanneer je gedrag door de lens van stereotypes wordt bekeken, kunnen je resultaten worden belemmerd. Wanneer onderpresteerders door de leerkracht worden benaderd als onderpresteerders zullen zij zich als zodanig gaan gedragen.

Eriksson (jaar) is een van de psychologen die zich heeft toegelegd op expertiseontwikkeling. Wanneer langdurig en effectief geoefend wordt kan de ontwikkeling enorm worden gestimuleerd.

Vanuit de neuropsychologie wordt gesteld dat het brein voortdurend veranderd als gevolg van ervaringen (Doidge, jaar). Dit wordt neuroplasticiteit genoemd. Dit is een zo krachtig fenomeen dat het mogelijk is om breinactiviteit van de ene kant van de hersenen naar het andere deel te brengen. Het brein kan zich gedurende het hele leven herbekabelen. Dit gaat bij kinderen sneller dan bij volwassenen. Dit is een reden te meer om in de kindertijd al een groot beroep te doen op de hersenactiviteit om met name de sterke delen te triggeren.

Al deze bovenstaande theorieën geven dus aan dat intelligentie niet een vaststaand gegeven is maar dat het beïnvloed kan worden door de omgeving. In het kader van mijn onderzoek betekent dit dat er een belangrijke taak van de school ligt om de hersenactiviteit van de kinderen te triggeren en dan met name hun sterke delen. Leerkrachten dienen dus een goed beeld te hebben van de sterke kanten van kinderen die hoogbegaafd zijn; die te ontdekken en daar goed op aan te sluiten. Passend onderwijs; aansluiten op onderwijsbehoeften! En wanneer leerkrachten hun verwachtingen van de kinderen hoog hebben liggen, zullen de kinderen ook eerder geneigd zijn om aan die verwachtingen te voldoen. Kortom de leerkracht is een hele belangrijke stimulerende factor. Dit lees ik vaak terug in de theorie rondom handelingsgericht werken; de leerkracht doet ertoe! Langere tijd is dit achterwege gebleven en waren het de externen die zich met deze kinderen gingen bezighouden; bijvoorbeeld de remedial teachers, de ambulant begeleiders of andere mensen van buiten de klas. Uitdaging is belangrijk; dus een goede aansluiting met de juiste middelen.

Paragraaf 2.2 Hoe herkennen we hoogbegaafde kinderen

Paragraaf 2.2.1 Kenmerken van hoogbegaafdheid bij jonge kinderen

Bij **baby's en peuters** wordt meestal gesproken over een ontwikkelingsvoorsprong. Hoe groter de voorsprong is, des te groter is de kans dat het kind later hoogbegaafd blijkt te zijn. Op eenjarige leeftijd kan de ontwikkelingsvoorsprong van een baby al een aantal maanden zijn. Een kind kan op spraaktaalgebied, op motorisch gebied en op cognitief gebied een ontwikkelingsvoorsprong hebben (Idema, 2009).

Het gaat te ver om een kind louter op deze kenmerken te selecteren op meer-en hoogbegaafdheid. Een uitgebreid onderzoek is zeker nodig (Dekens, 2009). Toch geeft dit wel aan dat het heel belangrijk is om van ouders te horen hoe de

baby-peutertijd is verlopen. Bijvoorbeeld door bij de aanmelding al gericht te vragen naar zaken als het kennen van de kleuren/getallen, enz.

De ontwikkelingsvoorsprong wordt in de kleutertijd duidelijker zichtbaar;

Op cognitief gebied lopen de **kleuters** voor op reken-en taalvaardigheden. Ze formuleren zinnen die boven het leeftijdsniveau liggen.

Op **rekengebied** valt op dat de kinderen op **4 jarige leeftijd** goed kunnen tellen en ze hebben daarbij kennis van het getalbegrip.

Op **motorisch gebied** zien we dat hun fijne motoriek al goed is ontwikkeld.

Het is voor de leerkracht van groep ½ dus van groot belang hier alert op te zijn. Door het invullen van observatielijsten, zoals de KIJK wordt de leerkracht ook aangezet om gericht te kijken. Daarnaast helpt het invullen van het groepsoverzicht ook om gericht naar de onderwijsbehoefte van het kind te kijken. Wat weten ze al en hoe kan ik aansluiten om een nieuw doel te bereiken.

Paragraaf 2.2.2 Kenmerken van hoogbegaafdheid bij kinderen vanaf groep 3

Op de site van de SLO¹ lees ik, dat hoogbegaafde leerlingen over het algemeen vaak uitblinken in meerdere gebieden; bijvoorbeeld in taal en wiskunde. Ze hebben een zeer goed geheugen en daardoor kunnen ze informatie beter onthouden en verwerken. Aangezien ze de leerstof daardoor beter verwerken zijn ze sneller klaar met opdrachten en huiswerk. Deze leerlingen leggen makkelijk causale verbanden en hebben daardoor een goed overzicht. Ook kunnen ze goed abstract denken. Ze hebben daarom geen behoefte aan concrete voorbeelden. Hoogbegaafde leerlingen kunnen snel vaststellen wat het probleem is. Ze zijn vaak vindingrijk en ontwikkelen hun eigen oplossingsstrategieën. Ze willen de dingen ook graag op hun eigen wijze doen en werken daarom het liefst zelfstandig. In groepjes nemen ze vaak het initiatief. Een sterk kenmerk is dat deze leerlingen zeer leergierig zijn. Als een onderwerp interessant is dan pluizen zij het tot op de bodem uit. Echter, het tegenovergestelde is ook het geval. Wanneer het onderwerp niet interessant is dan zijn ze moeilijk te motiveren. Echter het is moeilijk te spreken over **de** kenmerken van hoogbegaafde kinderen omdat ieder kind uniek is. Voor de een gelden de kenmerken dus sterk, voor de ander helemaal niet. Ook wil het niet zeggen dat wanneer kinderen aan (een aantal) kenmerken voldoen, ze hoogbegaafd zijn. Het biedt mensen die met kinderen werken, handvaten om te kunnen kijken, om goed te kunnen begeleiden en het draagt bij aan begrip.

Betts&Neihart (2010) hebben profielen opgesteld waarin de kenmerken van hoogbegaafde kinderen worden benoemd en nemen het karakter van het kind daarin mee:

¹ Stichting Leerplan Ontwikkeling; www.slo.nl

Profiel	Beknopte typering
De succesvolle leerling	Zij levert goede prestaties, ze is perfectionistisch, ze vermijdt risico en ze zoekt de bevestiging van de leerkracht.
De uitdagende leerling	Zij is creatief, ze komt op voor haar eigen opvattingen, ze is competitief, ze heeft grote stemmingswisselingen en ze is eerlijk en direct.
De onderduikende Leerling	Ze ontkent haar begaafdheid, ze vermijdt uitdaging, ze zoekt sociale acceptatie en ze is wisselend in vriendschappen.
De drop-out	Ze is creatief, ze zoekt buitenschoolse uitdaging, ze isoleert zichzelf, ze verstoort, ze presteert gemiddeld of minder, ze bekritiseert zichzelf en anderen.
De dubbel gelabelde leerling (met leer- en/of gedragsproblemen)	Ze werkt inconsistent, ze presteert gemiddeld of minder (mogelijk als gevolg van een onderliggend leerprobleem), verstoort en reageert af.
De zelfstandige leerling	Ze heeft goede sociale vaardigheden, ze werkt zelfstandig, ze ontwikkelt haar eigen doelen, ze werkt zonder bevestiging, ze komt op voor eigen opvattingen en ze neemt risico.

In de literatuur wordt het begrip onderpresteerder vaak genoemd. Kinderen met een hoge intelligentie die laag scoren op prestaties op school. Wanneer ouders aangeven dat hun kind al vroeg was met allerlei zaken, maar het is niet op school terug te zien, dan kun je te maken hebben met een onderpresteerder. Het is dus belangrijk dat je als leerkracht weet wat de kenmerken zijn van een onderpresteerder. Daarom wil ik ze hieronder toch even kort noemen:

Paragraaf 2.2.3 Onderpresteerders

Op de site van de SLO lees ik dat onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen vaak kennis hebben die nog niet in de groep is behandeld en een grote algemene ontwikkeling hebben. Ze hebben op veel gebieden belangstelling en ze houden ervan om dingen te onderzoeken. Ze laten wisselend schoolwerk zien. Ze presteren mondeling vaak veel beter dan schriftelijk. Onderpresteerders werken vaak thuis aan zelfgekozen schoolprojecten. Deze leerlingen hebben vaak een grote levendige verbeelding en ze zijn creatief. Daarnaast hebben ze een enorme sensitiviteit; ten opzichte van zichzelf maar ook van anderen. Opvallend is dat de schoolprestaties

afnemen. Ze presteren beneden hun eigen niveau, maar ook onder het groepsniveau. Ze schrijven slordig, ze houden niet van instampen en inprenten. Ze missen leerinhouden en instructiemomenten en ze zijn selectief enthousiast; wel voor nieuwe onderwerpen maar niet voor uitwerkingen. Ze vertonen vaak negatief gedrag. Ze zijn vaak ontevreden over zichzelf, ze hebben minderwaardigheidsgevoelens, zijn wantrouwend en onverschillig en doen niet graag mee aan groepsactiviteiten. Ze zijn weinig taakgericht, ze hebben een korte spanningsboog, ze voelen zich hulpeloos, ze willen ook niet geholpen worden en ze willen zelfstandig zijn. Onderpresteerders zijn wisselend gemotiveerd, ze hebben een hekel aan routine en staan onverschillig en zelfs afwijzend tegenover school.

Bij het invullen van de groepsoverzichten en dan met name het benoemen van de beschermende/stimulerende factoren is het belangrijk deze zaken op te nemen. Wanneer de leerkracht weet dat een kind hoogbegaafd is en zij ziet een kenmerk sterk terug, benoem dit dan duidelijk in het overzicht zodat er gerichte acties op genomen kunnen worden.

Paragraaf 2.3 Wat is belangrijk bij de aansluiting bij (hoog)begaafde kinderen

Volgens de SLO is het belangrijk dat de onderwijsaanpassingen die gemaakt worden voor hoogbegaafde leerlingen verder gaan dan de aanpassingen die gemaakt zijn of worden voor de “goede” en “bovengemiddeld intelligente” kinderen. Hoogbegaafde leerlingen hebben specifieke kenmerken die anders zijn dan die van de goede of bovengemiddelde leerling. Onderwijsaanpassingen voor deze groep zijn bijvoorbeeld versnellen, compacten en verrijken. Wanneer wij als scholen binnen het bestuur dus aan willen sluiten op de onderwijsbehoeften van hoog en meerbegaafde kinderen zullen wij ook een onderscheid moeten maken tussen hoog- en meerbegaafd. Daarnaast is elke hoogbegaafde leerling uniek. Daarom bestaat er ook geen pasklare oplossing in de vorm van een vast curriculum. Belangrijk is om goed naar de individuele onderwijsbehoefte van de leerling te kijken. Wanneer goed gekeken wordt naar behoeften, interesses, kwaliteiten en beperkingen van (hoog)begaafde kinderen en het onderwijsaanbod daarop aan te sluiten is dat de beste oplossing Boekhorst (2007). Dit is een hele belangrijke reden om niet strikt met een kant-en-klaar protocol te werken, maar steeds aan te sluiten op de individuele behoefte van de leerling. Waar wij immers al volop mee bezig zijn bij het invullen van de groepsoverzichten. En dat belang zie ik terug in de theorie: Een belangrijke voorwaarde daartoe is het in kaart brengen van de cognitieve, sociaal-emotionele en persoonlijkheidsaspecten en zijn/haar sociale omgeving. (Monks en Ypenburg, 1995). Daarom ook pleiten Mooij, Steenbergen-Penterman en Te Boekhorst-Reuver (2007) voor een zo vroeg mogelijke screening van leerling-kenmerken aan het begin van hun schoolloopbaan en direct aan te sluiten met een passend onderwijsaanbod met helder geformuleerde doelen. Voor ons ligt daar nog een taak; wij vragen de ouders niet specifiek naar de voorschoolse ontwikkeling. Ook vanuit de peuterspeelzaal krijgen wij daarover geen informatie.

Vervolgens zijn er verschillende onderwijsaanpassingen mogelijk. Ik noemde al versnellen, verrijken en compacten. Ik zal deze begrippen nader toelichten.

Paragraaf 2.3.1 Verrijken en compacten

Deze term verwijst naar het rijker maken van het curriculum, het onderwijsaanbod aan leerlingen. En dat gebeurt wanneer dat curriculum daadwerkelijk aansluit aan de behoeften, capaciteiten en interesses van de individuele (hoog)begaafde leerling. De doelen van dat curriculum zijn beschreven in een DVL ² Boekhorst (2010) De in deze lijst genoemde doelen laten zien waar het onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen aan moet voldoen. Ze zijn daarom onderverdeeld in drie domeinen: leren leren; leren denken en leren (voor het) leven. De doelen hebben een verschillend gewicht. Ze zijn qua niveau niet vergelijkbaar, maar wel van belang.

*Bij het LEREN LEREN gaat het om het ontwikkelen van inzichten en vaardigheden die belangrijk zijn voor het verwerven en toepassen van kennis. Dit punt is weer onderverdeeld in werkhouding (bijvoorbeeld wat wil ik nog leren en waaraan wil ik werken); werken volgens plan (bijvoorbeeld ik formuleer leerdoelen voor mezelf); manieren van leren (bijvoorbeeld ik weet welke manieren er zijn en welke manier mijn voorkeur heeft).

*Bij het LEREN DENKEN gaat het om het ontwikkelen en reflecteren van hogere denkvaardigheden. Ook hier weer een verdere onderverdeling in analytisch denken (bijvoorbeeld ik herken verschillen en overeenkomsten tussen dingen); creatief denken (bijvoorbeeld ik ontdek nieuwe vragen of problemen) en kritisch denken (bijvoorbeeld ik ga na of mijn veronderstellingen wel kloppen).

*Bij LEREN VOOR HET LEVEN gaat het om het ontwikkelen van kennis, houding en vaardigheden op het intra persoonlijk en op inter-persoonlijk gebied. Inzicht in jezelf en omgaan met anderen komen daarin aan bod. Dit punt wordt onderverdeeld in inzicht in jezelf (bijvoorbeeld ik ben trots op mijzelf en mijn werk) en omgaan met anderen (bijvoorbeeld ik blijf mijzelf in de groep; anderen kunnen aan mij zien en van mij horen wat ik ergens van vind en hoe ik mij voel).

Verrijken kan ook buiten de groep d.m.v. de plusklas. Kinderen met een hoog begaafdheidsniveau zitten bij elkaar in een klas en krijgen verrijkingsstof in hun onderwijsprogramma aangeboden.

Als ik deze punten vergelijk met het groepsoverzicht dan valt mij op dat we met het groepsoverzicht voornamelijk bezig zijn met LEREN LEREN. We richten ons inderdaad op de doelen en wat het kind nodig heeft om dat te doel te bereiken. Echter, het leren denken en leren voor het leven worden niet opgenomen. Ik vind dat zelf belangrijke zaken die een enorme bijdrage kunnen leveren aan de persoonlijke ontwikkeling van het kind. Werken met deze lijst zou dus in de praktijk een goede aanvulling zijn. Echter, het vraagt een behoorlijke investering van de leerkracht.

² Doelen en Vaardigheden Lijst; zie bijlage 11

Om verder aan te kunnen sluiten op de onderwijsbehoeften schrijft de theorie ook over compacten van de leerstof. Met compacten wordt de lesstof ingekort; compacter gemaakt. De SLO heeft het traject “compacten en verrijken” uitgezet, bedoeld voor het rekenonderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen in de leerjaren 3 t/m 8 van het basisonderwijs (zie www.slo.nl/primair/publicaties/compacten/rekenles/). Naast het rekenen heeft het SLO ook een implementatiepakket voor het compacten van taal (zie www.slo.nl/primair/publicaties/compacten/taal/).

Wanneer compacten en verrijken niet afdoende blijken te zijn wordt soms ook gekozen om te versnellen.

Paragraaf 2.3.2 Versnellen

Versnellen kan door vervroegd in te stromen in groep 1, een groep over te slaan, het doorlopen van meerdere groepen in een schooljaar of het versnellen voor een bepaald vak. Versnellen is een van de meest ingrijpende onderwijsaanpassingen voor (hoog)begaafde leerlingen. Daarom dienen alle betrokkenen achter de beslissing te staan. Er zijn mensen die denken dat versnellen niet goed is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Echter, doordat hoogbegaafde leerlingen vaak hele andere interesses hebben dan de andere kinderen in de klas, komen ze daardoor juist alleen te staan. Het lijkt er daardoor op dat deze leerlingen achterlopen in hun sociaal emotionele ontwikkeling. Wanneer de leerling in een hogere groep wordt geplaatst vindt ze vaak aansluiting op cognitief gebied en gaan ze daarom ook beter functioneren. Versnellen is voor een grote groep (hoog)begaafden een effectieve onderwijsaanpassing. Echter, dat wil niet zeggen dat dat voor iedere leerling geldt. Daarom zal er steeds individueel gekeken moeten worden of versnellen past bij deze leerling (www.slo.nl). Daarbij is ook belangrijk dat een school niet alleen kiest voor versnellen maar dit combineert met het aanpassen van de reguliere lesstof. Zoals ik hierboven al heb beschreven zijn de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde kinderen anders dan de onderwijsbehoeften van bovengemiddeld intelligente kinderen. Ook in een hoger leerjaar moet het onderwijsaanbod worden aangepast aan de behoeften van de leerling. Opgemerkt dient nog te worden dat versnellen moet plaatsvinden indien het duidelijk in het belang van de leerling is en versnellen mag niet plaatsvinden vanwege de onmacht van de school om andere maatregelen te treffen (Doornekamp, Drent en Bronkhorst, 1999).

Paragraaf 2.4 Welke stappen dienen genomen te worden om de begeleiding goed aan te laten sluiten?

Om de scholen een leidraad, een handleiding te geven voor de te nemen stappen bij de begeleiding van (hoog)begaafde kinderen zijn er in de literatuur protocollen en plannen te vinden. Achtereenvolgens zal ik het digitaal handelingsprotocol hoogbegaafdheid verder uitwerken, het routeplan en het DIGI-R protocol. Ik heb deze gekozen omdat zij het beste aansluiten op mijn deelvragen en de gekozen literatuur.

Paragraaf 2.4.1 Digitaal handelingsprotocol hoogbegaafdheid

Het digitaal handelingsprotocol hoogbegaafdheid (DHH) is een compleet systeem voor de identificatie en het begeleiden van hoogbegaafde leerlingen uit groep 1 tot en met 8 van het basisonderwijs. Zo geeft de website aan (www.hoogbegaafdheid.slo/instrumenten). Zij stellen ook dat het protocol een vermindering van de taaklast geeft van de interne begeleider. De leerkracht kan na het proces van signalering en diagnostiek zelfstandig hoogbegaafde leerlingen begeleiden. Dit proces is volledig geautomatiseerd. Na de conclusie wordt de leerkracht begeleid bij het maken van een handelingsplan. Daarin zit een adviestraject vervroegde doorstroming. Het geeft richtlijnen voor het compacten van de eigen methode. Dat doen ze zowel voor de vakken taal, spelling, rekenen, aanvankelijk en begrijpend lezen en voor de zaakvakken. De richtlijnen zijn gebaseerd op leerlijnen. En opvallend is dat ze differentiëren op twee niveaus boven goed. Dus zowel voor de meer-als voor de hoogbegaafde leerling. En hiermee komen ze dus tegemoet aan de specifieke kenmerken van de hoogbegaafden en de meerbegaafde leerlingen. Bij de verrijkingsstof kan de leerkracht kiezen per groep, per vakgebied en per leerlijn. En ook voor de kleuters zitten er speciale verrijkingsopdrachten in. Daarnaast wordt informatie gegeven over geschikt materiaal. Ook wordt tegemoet gekomen aan de pedagogische handelingssuggesties voor het sociaal functioneren, het zelfbeeld, de faalangst, het onderpresteren en de werk-en leerstrategieën. In die zin sluiten ze dus aan op het “leren voor het leven”.

Paragraaf 2.4.2 Routeplan

Het routeplan³ is speciaal ontwikkeld om eenheid en eenvoud tot stand te brengen in de wijze waarop scholen, al dan niet in een samenwerkingsverband, omgaan met hoogbegaafde leerlingen of leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong (zie ook www.hoogbegaafdheid.slo.nl/onderwijs/instrumenten/routeplan/). Het plan is een schema waarin stapsgewijs wordt aangegeven wat te doen. De eerste stap is dat de leerkracht contact opneemt met de interne begeleider, tot de laatste stap waarin of wordt besloten tot verrijken, versnellen of compacten, of dat er geen actie ondernomen wordt of dat er verdere diagnosticering nodig is. In dit plan wordt de interne begeleider juist wel betrokken. De route is vrij eenvoudig. Ze biedt de scholen de gelegenheid hun eigen papieren/formulieren te blijven gebruiken. Alleen de stappen worden aangegeven. Het routeplan beoogt niet volledig te zijn: “in de meeste gevallen zijn verschillende onderwijsaanpassingen noodzakelijk om tegemoet te komen aan alle behoeften van een (hoog)begaafde leerling. Het is daarom belangrijk dat er binnen een school (of eventueel samenwerkingsverband van scholen) meerdere aanpassingen aangeboden worden en dat er per leerling gekeken wordt welke aanpassingen op welk moment tot de beste resultaten leiden, zowel op cognitief als op sociaal-emotioneel gebied (Hoogeveen e.a., 2004).

³ Zie bijlage 12

Paragraaf 2.4.3 SIDI-R protocol

Het SiDi R protocol⁴ van Bruin-de Boer en Kuipers (2004), is opgesteld voor leerlingen van groep 1 t/m 8. Het protocol is bedoeld om te signaleren en te diagnosticeren. In de groep wordt gesignaleerd, er wordt dus bij alle kinderen onderzoek gedaan. Wanneer daar aanleiding toe is wordt er verder onderzoek gedaan met het diagnose onderdeel. In SiDi R wordt veel inzicht gegeven in diverse aspecten en persoonlijkheidskenmerken en intelligenties van kinderen, met name ook over kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Ook de rol van creativiteit in het handelen en in de prestaties wordt meegerekend. Daarnaast geeft SiDi R een leidraad tot een signalerings-en diagnosebeleid.

Deze protocollen en plannen geven een leidraad. Het digitaal handelingsprotocol vrij specifiek vanaf groep 1. Zij richt zich veelal op de leerkracht en gaat dus uit van de beschikbare kennis van die leerkracht. Ik denk dat het voor de leerkrachten binnen ons bestuur teveel gevraagd is. Niet alleen wat betreft de specifieke deskundigheid die vereist is, ik denk ook aan de taakverzwaring. Momenteel wordt er al een behoorlijk beroep gedaan op de leerkracht m.b.t. het traject 1-zorgroute. De routeplanner laat de scholen meer vrij. Echter, zonder de specifieke deskundigheid is het moeilijk om te bepalen welke stappen genomen dienen te worden. Het SIDI_R protocol is meer gericht op de signalering en de diagnose. Hoe de begeleiding verder vorm gegeven moet worden zie ik niet terug in de beschrijving. Het zou dan meer als signaleringsinstrument ingezet kunnen worden.

⁴ SiBel protocol en SI-DI protocol

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk ga ik beschrijven hoe mijn onderzoek is opgebouwd. Ik analyseer mijn onderzoeksvraag en ik stel mijn type van onderzoek vast. Vervolgens kies ik mijn instrumenten om gegevens te verzamelen. Die instrumenten maak ik concreet door ze te koppelen aan mijn deelvragen. Ik geef per instrument aan hoe zij antwoord kan geven op die vraag en verantwoord hiermee de keuze voor het betreffende instrument. Ook beschrijf ik hoe en welke gegevens ik analyseer en wie mij de gegevens aanreiken. Ik verantwoord de triangulatie, de betrouwbaarheid en de validiteit van mijn gegevens. Ik besluit dit hoofdstuk door aan te geven hoe ik heb gelet op de ethische aspecten.

Paragraaf 3.1 onderzoeksvorm

Mijn onderzoeksvraag heeft het karakter van een beschrijvende onderzoeksvraag. Ik heb een “hoe” vraag. Hoe kunnen wij als scholen binnen onze stichting het beste aansluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen. Het is een vraag die handelingsverlegenheid aangeeft; hoe kunnen wij het beter doen? De onderzoeksmethode die daarbij pas is het survey-onderzoek. “Het survey-onderzoek is geschikt voor beschrijvende onderzoeksvragen en voor verband vragen” Harinck, (2010, p.60).

Ik ga mijn onderzoek uitvoeren op meso-niveau; ik richt mij op de 12 scholen binnen ons bestuur. Het type onderzoek wat geschikt is voor dit niveau is de programma evaluatie, het ontwerpgericht onderzoek en het actieonderzoek. Programma-evaluatie past het beste aangezien ze zich richt op de kwaliteit van de lopende projecten of programma's binnen een school Harinck (2010). Met betrekking tot mijn onderwerp: Wat is de kwaliteit van het onderwijsprogramma voor (hoog)begaafde kinderen op de verschillende scholen? Vervolgens ben ik gaan bekijken op welke manier ik het beste aan mijn gegevens kan komen.

Paragraaf 3.2 Verzamelen van gegevens

Harinck (2010) geeft aan dat men in empirisch onderzoek komt tot kennis via waarnemen. Van de drie hoofdvormen bevragen, observeren en lezen laat ik het observeren achterwege. Uit praktische overweging is het niet te doen om op alle twaalf scholen te observeren hoe de leerlingen met (hoog)begaafdheid worden begeleid. En het is dan de vraag of ik een volledig beeld krijg. Het is eenvoudiger om te bevragen. De intern begeleiders zijn de mensen die het meest betrokken zijn bij de

zorg aan de hoogbegaafde leerlingen; aan hen wil ik mijn vragen stellen. Ik wil mijn vragen tevens stellen aan onze algemeen directeur. Hij is de “opdrachtgever”. Ik wil van hem specifieke informatie, meer afgestemd op mijn deelvragen. Daarnaast lijkt het mij verstandig om de algemene directeur te betrekken in het proces om goed af te stemmen. Dan kan ik uiteindelijk een conclusie trekken/advies geven die ook valide is. Ik wil veel informatie verzamelen over een juiste begeleiding van (hoog)begaafden om een completer beeld te krijgen van wat mogelijk is. Het lezen van documenten en geschreven bronnen past daarbij. Ik wil ook weten hoe het onderwijsaanbod, beschreven in de literatuur in de praktijk wordt gebruikt en hoe het wordt ervaren. Daarom bevestig ik iemand uit het werkveld. In de vergadering van ons IB-netwerk, hebben we een mevrouw uitgenodigd die een eigen bedrijf heeft opgezet over hoogbegaafdheid. Zij ondersteunt scholen bij de aanpak van kinderen met (hoog)begaafdheid. Deze mevrouw heeft zelf twee hoogbegaafde dochters en is via haar kinderen bij dit onderwerp betrokken geraakt. Ze is zelf ook onderwijzeres. Ik denk dat zij een waardevolle bijdrage kan leveren aan mijn onderzoek omdat ze zowel vanuit de thuissituatie als vanuit de schoolsituatie ervaring heeft met (het onderwijs aan) (hoog)begaafde kinderen. Ik zie haar daarom als ervaringsdeskundige.

Vervolgens heb ik bekeken welke instrumenten het meest geschikt zijn om gegevens te verzamelen.

Paragraaf 3.3 Operationalisatie

In deze paragraaf zet ik uiteen hoe ik mijn onderzoek ga operationaliseren. Ik heb gekozen voor de checklist en het interview als instrumenten. In de volgende subparagrafen geef ik aan wat mij heeft bewogen voor deze instrumenten te kiezen.

Paragraaf 3.3.1 De checklist

In de literatuur lees ik dat een checklist wordt gebruikt om concrete voorbeelden van de procedures of de producten te onderzoeken. Vaak zijn die punten ontleend aan kwaliteitsstandaarden of aan door deskundigen vastgestelde “good practices” Harinck (2010). Er wordt dus nagegaan of de praktijk voldoet aan de daarvoor geldende regels. Een checklist kan dus aangeven welk onderwijsaanbod van belang is om kinderen met (hoog)begaafdheid een goed onderwijsaanbod te geven en in hoeverre dat aanbod is gerealiseerd in de praktijk. Daarmee beantwoordt ze mijn deelvragen:

1) Welk onderwijsaanbod is er om goed te kunnen aansluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen.

2) In welke mate hebben de scholen passend onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen gerealiseerd?

De literatuur geeft ook aan dat de checklist een mogelijkheid biedt om per aandachtspunt aanvullende informatie te verschaffen. Zo wil ik erachter komen wat scholen belangrijk vinden in de begeleiding van kinderen met (hoog)begaafdheid. En daarmee beantwoord ik mijn deelvraag.

3) Wat vinden de scholen belangrijk en in welke mate willen ze zich verder ontwikkelen?

Ik wil de intern begeleiders vragen om de checklist in te vullen aangezien zij zowel betrokken zijn bij de zorg aan de begeleiding van (hoog)begaafde kinderen als ook bij de manier/de wijze waarop deze zorg vorm gegeven wordt.

Een checklist is ontleend aan kwaliteitsstandaarden en wordt gebruikt om procedures te onderzoeken. Een protocol is een procedure die, als het een goed protocol is, voldoet aan een kwaliteitsstandaard. Een checklist kan daarom ook antwoord geven op mijn deelvraag:

4) Wat zou een protocol (hoog)begaafdheid toevoegen?

Ik ben op zoek gegaan naar een checklist met betrekking tot het onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde kinderen. En die is er! Op de site van de SLO vond ik "De Checklist (hoog)begaafdenwijzer basisonderwijs" (www.hoogbegaafdheid.slo.nl/onderwijs/instrumenten/hoogbegaafdenwijzer/). Deze digitale checklist is ontwikkeld door het SLO (2007- 2010) in overleg met leerkrachten van (hoog)begaafde kinderen, intern begeleiders en onderwijsadviseurs. Deze checklist biedt aandachtspunten bij het opstellen van beleid voor (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs, het implementeren van dit beleid in de praktijk en het vastleggen van dit beleid in een beleidsdocument. De checklist bestaat uit 5 onderdelen. Zij geeft ook een stuk theorie. Deze theorie beschrijf ik in dit hoofdstuk omdat ik ze uit de checklist heb gehaald. Zij vult daarmee hoofdstuk 2 aan.

	Onderdeel	Betreft
1	Algemene randvoorwaarden	Voordat aan de gang kan worden gegaan met het signaleren en vaststellen van onderwijsbehoeften is het belangrijk dat er draagvlak is binnen het team. Om draagvlak te creëren is kennis nodig. Naast kennis is specialisatie en coördinatie nodig. Dit kan 1 leerkracht op zich nemen. Items op het gebied van visie, draagvlak, deskundigheid/expertise, facilitering

2	Signalering en het vaststellen van (onderwijsbehoeften)	Signalen van hoogbegaafdheid dienen opgemerkt te worden. Via gerichte observaties van leerlingen in rijke leersituaties kan met de nodige achtergrondkennis juist afgestemd worden op de onderwijsbehoeften van deze leerlingen. De afstemming van het aanbod kan plaatsvinden op het niveau van de eigen leerkracht/klas, de school en eventueel overkoepelend. Borging en doorgaande lijn zijn belangrijk. Items op het gebied van benodigde kennis, doelgerichte gegevensverzameling, werkwijzen, betrokkenen, terugkoppeling resultaten, borging doorgaande lijn.
3	Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding	Via versnellen, compacten en verrijken kan het onderwijsaanbod zowel binnen als buiten de groep worden aangepast. Ict kan ingezet worden. Items op gebied van (kennis van) mogelijke onderwijsvoorzieningen en wijze waarop hier invulling aan wordt gegeven.
4	Evaluatie	Evaluatie op leerling-niveau en op schoolniveau om de resultaten van de aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding te bepalen. Op deze wijze maakt de signalering, het vaststellen en inspelen op (onderwijs)behoeften d.m.v. onderwijsaanpassingen en begeleiding, inclusief de evaluatie en de bijstelling ervan, onderdeel uit van een cyclisch proces zowel op leerling-als op schoolniveau. Items op gebied van evaluatie op leerling-en schoolniveau
5	Het opstellen van een beleidsstuk	Om te voorkomen dat de begeleiding een ad hoc karakter krijgt is het nodig om beleid te ontwikkelen en op schrift te stellen. Dit waarborgt een doorgaande lijn. Waar mogelijk dient dit zoveel mogelijk aan te sluiten bij de bestaande werkwijzen door een integrale aanpak ingebed in de bestaande zorgstructuur. Items op het gebied van informatie in schoolgids, diverse aandachtspunten voor de inhoud van het

		zorg/beleidsplan
--	--	------------------

De checklist biedt in totaal 108 aandachtspunten. In die aandachtspunten zit verweven wat goed is in de begeleiding aan kinderen met (hoog)begaafdheid. Via links wordt er toelichting gegeven bij de vragen. Het invullen van de checklist geeft de invuller dus veel informatie, ook over aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding (onderdeel 3). Bij onderdeel 5 worden aandachtspunten gegeven voor de inhoud van het zorg/beleidsplan. Er wordt met andere woorden op een rijtje gezet wat 'goed' handelen is ten opzichte van hoogbegaafde leerlingen en het biedt eenstemmigheid over wat daarover aan bijvoorbeeld ouders beloofd kan worden.

Wat mij verder heeft bewogen om voor dit instrument te kiezen is dat deze checklist digitaal uitgezet kan worden. Zij is gratis te downloaden van de site van de SLO. Dat betekent dat ik de checklist digitaal kan laten invullen en dat de gegevens door de computer verwerkt kunnen worden. De checklist zelf geeft ook richtlijnen voor het invullen. Ze geeft bijvoorbeeld aan dat het verstandig is om de vragen samen met de directeur in te vullen. Daarin laat ik de keus aan de interne begeleidster. De resultaten worden vervolgens in een overzicht weergegeven⁵.

Ik zet de resultaten van de scholen naast elkaar in een tabel om ze te analyseren. In die tabel geef ik per onderdeel aan wat de mate van realisatie is. Dit punt is voor mij belangrijk omdat ik hieruit antwoord kan geven op mijn deelvraag in welke mate de scholen hun onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen hebben gerealiseerd. Verder geeft het overzicht aan welk belang de scholen hechten aan een goede begeleiding. Deze punten van belang neem ik mee bij het beantwoorden van de deelvraag welk belang de scholen hechten aan een goede begeleiding. Het overzicht geeft verder aan in welke mate het een ontwikkelpunt is eventueel voorzien van een toelichting. Daarnaast wordt aangegeven welk percentage uiteindelijk gewenst is om het onderdeel te realiseren. Ook wordt aangegeven in hoeverre de scholen de nog niet ontwikkelde items daadwerkelijk willen realiseren. Deze punten neem ik mee bij het beantwoorden van mijn deelvraag in welke mate de scholen zich willen ontwikkelen,

3.3.2 Het interview

Ik kies voor een semigestructureerd interview; zowel bij onze algemeen directeur als bij mevrouw B die de scholen ondersteunt over (hoog)begaafdheid. Harinck (2010) geeft aan dat deze vorm van interviewen voor een praktijkonderzoek het meest geschikt is. Van tevoren heb ik een aantal vragen opgesteld. Ik zal bij elke vraag een korte toelichting geven over mijn vraagkeus en relateren aan mijn deelvragen:

1) Welk onderwijsaanbod is er om goed te kunnen aansluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen.

⁵ Zie bijlagen 1 t/m 10

2) In welke mate hebben de scholen passend onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen gerealiseerd?

3) Wat vinden de scholen belangrijk en in welke mate willen ze zich verder ontwikkelen?

4) Wat zou een protocol (hoog)begaafdheid toevoegen?

Interviewvragen algemeen directeur

1	Wanneer is er bij kinderen sprake van (hoog)begaafdheid? Toelichting vraagkeus: ik wil zelf geen omschrijving geven van hoogbegaafdheid. De algemene directeur geeft zelf aan wat hij daaronder verstaat; dat wordt verder als “standaard” gebruikt.
2	Welke onderwijsbehoeften hebben kinderen die (hoog)begaafd zijn? Toelichting vraagkeus: ik kies wederom voor een open vraag om de visie van de algemene directeur niet te sturen. Ik wil zijn visie weten om te vergelijken met wat de scholen zeggen over het belang van het hebben van een (juiste) visie (deelvraag 3).
3	Wat doen de verschillende scholen al om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen? Toelichting vraagkeus; in hoeverre is de algemene directeur op de hoogte als het gaat om het onderwijsaanbod van (hoog)begaafde kinderen (deelvraag 2)? ik stel een open vraag en ik wil aansluiten met vragen over wat hij belangrijk vindt voor een goede aansluiting. Daarnaast wil ik zijn antwoord vergelijken met wat de scholen belangrijk vinden (deelvraag 3).
4	Past daar een protocol bij? Toelichting vraagkeus: ik wil graag weten wat de algemene directeur vindt van een protocol; welke meerwaarde kent hij eraan toe (deelvraag 4)?.
5	Is het nodig dat het protocol voor alle scholen hetzelfde is en waarom? Toelichting vraagkeus: met deze vraag is het cirkeltje rond; een universeel protocol voor alle scholen is de aanleiding voor mijn onderzoek; ik wil graag weten wat zijn visie is om een valide antwoord te kunnen geven aan het eind van mijn onderzoek (deelvraag 4).

Van het interview maak ik een verslag en ik neem de bevindingen mee in mijn conclusie.

Interviewvragen mevrouw B

1	Wat wilt u bereiken met uw cursus? <i>Toelichting vraagkeus: ik stel een open vraag om het antwoord niet te sturen. Vervolgens wil ik haar bevindingen relateren aan wat de literatuur zegt (deelvraag 1).</i>
2	Voor wie is de cursus geschikt? <i>Toelichting vraagkeus ik wil weten of de cursus die aangeboden wordt een optie zou zijn voor (een van)onze scholen:</i>
3	Hoe draagt de cursus bij aan het maken van beleid voor de begeleiding van (hoog)begaafde kinderen? <i>(deelvraag 4)</i>

De antwoorden op deze vragen neem ik mee in de conclusie van dit onderzoek. Om te beoordelen of mijn conclusies juist zijn is het nodig om te beoordelen of bovenstaande operationalisaties van voldoende kwaliteit zijn. Die kwaliteit is te onderzoeken door te kijken naar de betrouwbaarheid en validiteit van de operationalisering. In de volgende paragraaf ga ik hier verder op in.

Paragraaf 3.4 Betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie

Met het inzetten van de checklist hoogbegaafdenwijzer maak ik gebruik van een betrouwbaar en valide instrument. Zij is ontwikkeld door het SLO. Het SLO is een nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. Volgens de site geven zij al 35 jaar inhoud aan leren en innovatie in de driehoek beleid, wetenschap en onderwijspraktijk. “De kern van onze expertise betreft het ontwikkelen van doelen en inhouden van leren, voor vele niveaus, van landelijk beleid tot het klaslokaal” (site SLO/organisatie/overmissie). De checklist hoogbegaafdenwijzer is samengesteld in overleg met leerkrachten van (hoog)begaafde kinderen, intern begeleiders en onderwijsadviseurs.

Door naast de checklist gebruik te maken van het interview, benut ik meerdere gegevensbronnen. Ik neem de percepties van onze algemeen directeur mee. Zijn betekenisgeving is van groot belang omdat het uiteindelijke doel van mijn onderzoek is het komen tot beleid met betrekking tot de begeleiding van kinderen die (hoog)begaafd zijn. Daarnaast vind ik de deskundigheid van mevrouw B. van grote betekenis aangezien zij ervaren is in het werken met (hoog)begaafde kinderen op het

gebied van signalering, opstellen en uitvoeren van beleid, en praktische ondersteuning van teams.

Tot slot van dit hoofdstuk wil ik belangrijke aandacht vragen voor de ethische reflectie op mijn praktijkonderzoek. Aan de hand van vijf principes ontleend aan de notitie “wetenschappelijk onderzoek: Dilemma’s en verleidingen” (2005) beschrijf ik mijn afwegingen m.b.t. de plichtdimensie en de aspiratiedimensie passend bij mijn onderzoekspraktijk.

Paragraaf 3.5 Uitwerking van de vijf principes voor ethische reflectie op het praktijkonderzoek

- 1) De beschreven resultaten in dit praktijkonderzoek zijn gebaseerd op transparante en navolgbare gegevens. De resultaten van de checklist zijn op te vragen, het verslag van de interviews zijn op waarheid berust. Ik heb toestemming gekregen om de gegevens in mijn onderzoek mee te nemen.
- 2) Ik heb mijn onderzoek zo zorgvuldig mogelijk opgezet. De vraagstelling is tot stand gekomen vanuit de organisatie. In IB vergaderingen en via de mail heb ik geïnformeerd over mijn onderzoeksvraag. De gegevens van de verschillende scholen verwerk ik anoniem. Ik vraag mijn critical friends om te beoordelen op slordigheid/nalatigheid.
- 3) Ik neem alle verkregen gegevens mee in de conclusie van mijn onderzoek.
- 4) Ik ben loyaal naar mijn begeleiders/collega’s door hen te helpen om ambities te realiseren en ik heb respect voor de eigenheid.
- 5) Ik stel mij ervoor open mijn onderzoeksresultaten te delen en beschikbaar te stellen.

Hoofdstuk 4: Data presentatie en resultaten met een beschrijving van de analyses

In dit hoofdstuk geef ik weer welke data ik heb verzameld en ik geef een analyse van de data. Ik begin met een weergave van de data van de checklist en de analyses daaruit. Ik heb daartoe alle gegevens van de verschillende scholen in een tabel per onderdeel bij elkaar gezet om ze beter te kunnen vergelijken. Per onderdeel van de checklist geef ik mijn bevindingen weer gerelateerd aan de betreffende deelvragen. Vervolgens geef ik een uitwerking van het interview dat ik heb gehouden met onze algemeen directeur en ik analyseer de resultaten gerelateerd aan mijn deelvragen. Ik geef weer welke bevindingen antwoord geven op de deelvragen. Datzelfde doe ik bij de verwerking van het interview met mevrouw B.

Paragraaf 4.1 Verzameling data checklist hoogbegaafdenwijzer

Tien scholen hebben de checklist hoogbegaafdenwijzer digitaal ingevuld en gemaild. Van twee scholen heb ik geen reactie ontvangen. Ik heb een uitdraai gemaakt van de rapportages waarin de computer de gegevens overzichtelijk op een rijtje heeft gezet. De uitdraai van alle tien de scholen heb ik in de bijlagen toegevoegd. Op alle onderdelen van de checklist (algemene voorwaarden, signalering en vaststellen van (onderwijs)behoeften, onderwijs en begeleiding, evaluatie en beleid) geeft ze een overzicht. Op elk onderdeel geeft de rapportage een gemiddelde mate van realisatie aan in percentages, een percentage ontwikkelpunten en een gemiddelde mate van belang in een score 0-2. Van elk onderdeel wordt vervolgens aangegeven wat de scholen uiteindelijk als gewenst zouden zien op hun school; een percentage gewenste situatie. En er wordt aangegeven (in een percentage) in welke mate de scholen zich willen ontwikkelen op die items die nog niet volledig gerealiseerd zijn. De volgende waardes worden toegekend:

Een percentage minder dan 50% is een geringe/matige score;

Een percentage tussen de 50% en 67% is een redelijke score.

Een percentage boven de 67% is een hoge score

De gemiddelde mate van belang wordt aangegeven in een score van 0-2

Mate van belang >1,5 (hoog)

Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)

Mate van belang < 0,75 (gering)

Op grond van deze waarden kan ik de gegevens beoordelen. Deze beoordeling gebruik ik om een antwoord te geven op de volgende deelvragen:

2) In welke mate hebben de scholen passend onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen gerealiseerd?

3) Wat vinden de scholen belangrijk en in welke mate willen ze zich verder ontwikkelen?

Algemene randvoorwaarden	1 School	2 School	3 School	4 School	5 School	6 School	7 School	8 School	9 School	10 School
Gemiddelde mate van realisatie (%)	21	36	54	38	51	41	49	49	41	56
Gemiddelde mate van belang (0-2)	1,2	1,6	2,0	1,5	1,8	1,8	1,6	2,0	1,6	2,0
(%) ontwikkelpunten	0	38	62	0	0	0	15	31	0	46
Gewenste ontwikkeling o.b.v. items die (nog) niet gerealiseerd zijn (%).	5	26	46	23	26	36	18	51	21	44
Gewenste situatie o.b.v. (%) realisatie + (%) gewenst	26	62	100	62	77	77	67	100	62	100
Wanneer ik de gegevens van de scholen bekijk, dan zie ik dat de mate van realisatie op het gebied van de algemene randvoorwaarden nog gering is. Zeven van de tien scholen scoren minder dan 50%. Bij drie van de scholen is deze redelijk (tussen de 50% en 67%). Op dit punt is voor de scholen dus nog wat werk te verrichten. Ik heb een aantal items verder uitgelicht omdat ik het in het belang acht van mijn onderzoek. Het gaat over de items over deskundigheid en expertise. -het team weet wat verstaan wordt onder (hoog)begaafdheid. Het merendeel van de scholen geeft aan dat dit nog niet volledig gerealiseerd is en van belang. -het team heeft een werkdefinitie over (hoog)begaafdheid die gedeeld wordt door het hele team en waar ieder teamlid van op de hoogte is. Het merendeel van de scholen geeft aan dat dit item niet is gerealiseerd; een school geeft het duidelijk als ontwikkelpunt aan. -het team heeft zich middels een studietraject/teamtraining verdiept in het thema (hoog)begaafdheid. Het merendeel van de scholen geeft aan dat dit item nog niet is gerealiseerd. Drie scholen geven dit zelfs als ontwikkelpunt aan. -Er vindt regelmatig bij- of nascholing plaats op het gebied van (hoog)begaafdheid (ook voor (nieuwe) leerkrachten). Het merendeel van de scholen geeft aan dat dit item nog niet is gerealiseerd, Drie scholen geven dit zelfs als ontwikkelpunt aan. De gemiddelde mate van belang is hoog op het onderdeel algemene randvoorwaarden; negen van de tien scholen scoren boven de 1,5. Een school scoort gemiddeld (tussen 0,75 en 1,5). Vijf van de tien scholen geven het duidelijk als ontwikkelpunt aan op dit onderdeel. De scholen, op een na, vinden het dus in hoge mate belangrijk dat er aan de algemene randvoorwaarden wordt voldaan. De gewenste situatie is hoog; negen van de tien scholen scoren boven de 67%. Bij drie scholen zelfs 100%. Een school blijft (beduidend) achter. De gewenste ontwikkeling										

van items die nog niet volledig zijn gerealiseerd liggen op dit onderdeel bij alle scholen onder de 50% en is gering.

Signalering en vaststellen van onderwijsbehoeften	1 School	2 School	3 School	4 School	5 School	6 School	7 School	8 School	9 School	10 School
Gemiddelde mate van realisatie (%)	28	37	51	69	83	68	71	56	59	52
Gemiddelde mate van belang (0-2)	1,5	1,3	2	1,9	1,8	2	1,9	2	2,0	2,0
(%) ontwikkelpunten	0	22	51	2	0	0	8	6	0	94
Gewenste ontwikkeling (%) o.b.v. items die nog niet gerealiseerd zijn.	29	18	49	25	9	32	24	44	37	48
Gewenste situatie o.b.v. (%)realisatie+(%)gewenst.	57	55	100	95	92	100	95	100	96	100

Wanneer ik de resultaten bekijk van de scholen dan zie ik dat vier van de tien scholen de onderwijsbehoeften in redelijke mate (tussen 50% en 67 %) hebben vastgesteld. Vier van de tien scholen geven aan dat ze dit onderdeel ruim hebben gerealiseerd (>67 %) en twee scholen geven zichzelf een matige score (<50%). Twee van deze scholen spreken van een gemiddeld belang (tussen de 0,75 en 1,5). Het belang van het in kaart brengen van de onderwijsbehoeften geven de meeste scholen aan als hoog; vijf scholen spreken zelfs van het maximale belang van 2,0. De ontwikkelpunten verschillen nogal tussen de scholen. een school vindt dit onderdeel uitermate belangrijk en wil 94 % ontwikkelen. De meeste scholen geven een geringe mate van ontwikkelpunten aan op dit onderdeel, vier scholen spreken zelfs van 0% ontwikkelpunten. De gewenste ontwikkeling op items die nog niet gerealiseerd zijn is gering; bij alle scholen ligt deze onder de 50%. Uiteindelijk willen acht scholen een gewenste situatie realiseren van boven de 90%. Twee scholen blijven daarin achter met een redelijke gewenste situatie (tussen de 50 en 67%).

Onderwijs en begeleiding	1 School	2 School	3 School	4 School	5 School	6 School	7 School	8 School	9 School	10 School
Gemiddelde mate van realisatie (%)	9	21	38	44	65	37	55	27	42	32
Gemiddelde mate van belang (0-2)	1,4	0,9	1,8	1,7	1,6	1,6	1,5	1,7	1,6	1,5
(%) ontwikkelpunten	0	5	38	0	0	0	5	35	0	82
Gewenste ontwikkeling (%) o.b.v. items die (nog) niet gerealiseerd zijn.	38	4	44	32	10	34	8	48	34	44
Gewenste situatie o.b.v. (%)realisatie+(%)gewenst	47	25	82	76	75	71	63	75	76	76

Voor de items die betrekking hebben op het vormgeven van diverse

onderwijsvoorzieningen voor (hoog)begaafde leerlingen is de mate van realisatie voor negen scholen nog gering (<50%). Een school geeft een redelijke score aan (tussen 50% en 67%). De meeste scholen zien dit item niet als ontwikkelpunt; negen scholen scoren onder de 50%. Een school scoort relatief gezien hoog met een ontwikkelpunt van 82%. De gemiddelde mate van belang is bij de meeste scholen hoog; acht scholen scoren boven de 1,5. Een school scoort gemiddeld met een score van 0,9. De gewenste ontwikkeling op dit onderdeel van items die (nog) niet gerealiseerd zijn is bij alle scholen gering; onder de 50%. Uiteindelijk wensen zeven scholen zich hierin ruim te ontwikkelen (>67%). een school zit op een redelijk gewenste ontwikkeling (63%). Twee scholen zitten op een geringe gewenste ontwikkeling (<50%).

Evaluatie	1 School	2 School	3 School	4 School	5 School	6 School	7 School	8 School	9 School	10 School
Gemiddelde mate van realisatie (%)	38	25	58	52	65	52	25	40	56	50
Gemiddelde mate van belang (0-2)	1,9	0,6	2,0	1,6	1,9	2,0	1,2	1,8	1,8	1,8
(%) ontwikkelpunten	0	0	25	0	0	0	0	0	0	88
Gewenste ontwikkeling (%) o.b.v. punten die (nog) niet gerealiseerd zijn.	50	0	42	21	23	48	10	42	31	38
Gewenste ontwikkeling o.b.v. (%)realisatie+(%)gewenst	88	25	100	73	88	100	35	81	88	88

Van de items die betrekking hebben op het evalueren van aanpassingen in aanbod en begeleiding is de mate van realisatie op zes van de scholen redelijk (tussen 50% en 67%). Op vier scholen is deze nog gering (<50%). Acht scholen geven 0% aan als ontwikkelpunt. Er is een school die dit onderdeel duidelijk als ontwikkelpunt meeneemt met een score van 88%. De gemiddelde mate van belang ligt bij acht scholen hoog; boven de 1,5. Een school geeft een gemiddeld belang aan (tussen 0,75 en 1,5) en een school geeft een gering belang aan (<0,75) op dit onderdeel. De gewenste ontwikkeling op basis van items die nog niet gerealiseerd zijn ligt bij alle scholen onder de 50%. De gewenste situatie is voor acht scholen boven de 67%. Twee scholen geven zelfs 100% aan op dit onderdeel. Twee scholen wensen een situatie onder de 50%.

Beleid	1 School	2 School	3 School	4 School	5 School	6 School	7 School	8 School	9 School	10 School
Gemiddelde mate van realisatie (%)	0	4	0	43	60	33	18	0	1	17
Gemiddelde mate van belang (0-2)	2	0,5	2	2	1,9	2	1,9	2,0	2	2,0
(%) ontwikkelpunten	0	21	100	0	0	0	79	0	0	100
Gewenste ontwikkeling (%)o.b.v. punten die (nog)	100	0	100	55	35	67	71	100	95	83

niet gerealiseerd zijn.										
Gewenste ontwikkeling o.b.v. (%)realisatie+(%)gewenst	10 0	4	10 0	98	94	10 0	89	10 0	96	100
Van de items die te maken hebben met het vastleggen van de werkwijzen in beleid is de mate van realisatie op negen scholen nog gering (<50%). Een school geeft een redelijke realisatie aan (60%). Drie scholen zien dit onderdeel als belangrijk ontwikkelpunt (>67%). Twee scholen geven dit onderdeel zelfs als een volledig ontwikkelpunt weer. Zes scholen geven 0 % ontwikkelpunten op dit item weer, een school 21%; zij vinden dit ontwikkelpunt gering. Negen scholen vinden deze items van hoog belang (boven de 1,5). Een school geeft een geringe mate van belang aan (<0,5). Zeven scholen geven een hoge gewenste ontwikkeling aan o.b.v. items die nog niet gerealiseerd zijn. Een school geeft aan op dit punt 0% te willen realiseren. Negen scholen willen uiteindelijk een hoge mate van realisatie bereiken; vijf scholen zelfs 100%. Een school blijft hierin achter met een lage gewenste realisatie van 4%.										

Paragraaf 4.2 Uitwerking interview algemeen directeur

In onderstaande tabel heb ik de vragen en de antwoorden weergegeven. Bij vraag 3 en 4 heb ik doorgevraagd om meer informatie en duidelijkheid te verkrijgen. Vraag 5 heb ik aangepast.

1	Wanneer is er bij kinderen sprake van (hoog)begaafdheid? Toelichting vraagkeus: ik wil zelf geen omschrijving geven van hoogbegaafdheid. De algemeen directeur geeft zelf aan wat hij daaronder verstaat; dat wordt verder als “standaard” gebruikt <i>Wanneer blijkt dat kinderen goed scoren op hun CITO toetsen is het van belang om goed aan te sluiten bij deze kinderen. Wanneer duidelijkheid verkregen moet worden of er sprake is van hoogbegaafdheid dan is een intelligentieonderzoek gewenst. Daar is een IQ score voor nodig van boven de 130.</i>
	De algemeen directeur geeft hiermee aan dat op basis van de CITO scores bekeken kan worden of een kind meerbegaafd is. Een IQ van boven de 130 wijst op hoogbegaafdheid. Daarmee geeft hij een standaard aan die ook terug te vinden is in de literatuur. Hij geeft ook opening voor een intelligentieonderzoek en hij geeft aan dat intelligentieonderzoek nodig is om te bepalen of er sprake is van hoogbegaafdheid. Hij geeft hier ook het belang aan van een goede signalering.
2	Welke onderwijsbehoeften hebben kinderen die meer-hoogbegaafd zijn? Toelichting vraagkeus: ik kies wederom voor een open vraag om de visie van de algemeen directeur niet te sturen. Ik wil zijn visie weten om te vergelijken met wat de scholen zeggen over het belang van het hebben van een (juiste) visie (deelvraag 3).

	<i>Het is heel belangrijk om te bekijken wat deze kinderen nodig hebben. En daarmee bedoel ik dat het belangrijk is dat het sociaal-emotionele aspect in de gaten wordt gehouden. Want dat is iets wat bij deze kinderen nog niet altijd goed ontwikkeld is. Dus de kinderen dienen gewoon in de eigen groep te blijven tussen de andere “normale” kinderen om van hen te leren. Wat heeft het voor zin om alle “nerds” bij elkaar te stoppen? Zo zit de samenleving toch ook niet in elkaar? Nee, ze moeten in de gewone setting blijven en de leerkracht moet ervoor zorgen dat de hoogbegaafde leerling wordt betrokken bij de rest van de groep.</i>
	De directeur geeft hiermee het belang aan van het aansluiten op onderwijsbehoeften. Hij ziet met name de het belang in van het aansluiten op de sociaal-emotionele behoeften van de (hoog)begaafde kinderen. En om daaraan tegemoet te komen dienen de kinderen binnen de eigen groep te blijven om te leren van de andere kinderen.
3	Wat doen de verschillende scholen al om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen? Toelichting vraagkeus; in hoeverre is de algemeen directeur op de hoogte als het gaat om het onderwijsaanbod van (hoog)begaafde kinderen (deelvraag 2)? ik stel een open vraag en ik wil aansluiten met vragen over wat hij belangrijk vindt voor een goede aansluiting. Daarnaast wil ik zijn antwoord vergelijken met wat de scholen belangrijk vinden (deelvraag 3). <i>Volgens mij is de aanpak vrij ad-hoc. Er wordt soms een computer ingezet, er wordt wat extra denkwerk uitgedeeld.</i> In de literatuur wordt gesproken over verrijking, compacten, versnellen, plusklassen. Wat vindt u daarvan? <i>Ik ben geen voorstander van plusklassen. Dat is een systeem wat in het leven is geroepen en dat zou dan een oplossing zijn. Ik vind het een moeilijk systeem. Het heeft geen meerwaarde. Je zet alle “nerds” bij elkaar en je houdt daarbij het “nerd gedrag” ook in stand. Het is belangrijk om in de klas aan te sluiten. Maak een ontwikkelingsperspectief voor het kind en leg dat vast. Dat is belangrijk. En ga vervolgens aan de slag om dat perspectief te behalen. En hoe dat gebeurt, is aan de scholen.</i>
	De directeur onderkent dat het onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen nog geen doorgaande lijn kent en een ad hoc karakter heeft en daarom niet voldoende aansluit op de behoeften van deze kinderen (deelvraag 2). Hij geeft het belang aan van het onderwijzen in de klas en aan te sluiten op het kind om het ontwikkelingsperspectief te behalen.

4	Past daar een protocol bij? Toelichting vraagkeus: ik wil graag weten wat de algemeen directeur vindt van een protocol; welke meerwaarde kent hij eraan toe(deelvraag 4)? <i>Ik spreek niet graag over een protocol. Er zijn scholen die prachtige protocollen in elkaar hebben gezet. Zo sprak ik laatst iemand over een pestprotocol; een prachtig papieren document waarin van alles beschreven staat van wat er allemaal gedaan wordt als het over pesten gaat. Die man was een kwartier aan het woord. Echter, het doel, waar het om gaat, dat ontbreekt. Ik vind dat geen beleid. Ik wil in twee of drie zinnen horen wat het beleid is over het pesten; dat is doelgericht denken.</i> Ik heb begrepen dat u juist om een protocol hoogbegaafdheid heeft gevraagd voor onze organisatie. <i>Ik spreek liever van een stappenplan. Wat ga ik doen als professional zodat het voor ouders duidelijk is; dat het voor ouders duidelijk is dat wij het ontwikkelingsperspectief hoog in het vaandel hebben staan. En hoe de scholen dat gaan doen? Dat is aan de scholen. Elke school moet bepalen welke stappen belangrijk zijn; scholen kunnen daarbij van elkaar leren. "Fine tuning" op individueel niveau, dat is passend onderwijs; dan sluit je aan bij het ontwikkelingsperspectief van het kind binnen het kader.</i> Vervolgens heb ik doorgevraagd: U spreekt van een stappenplan in plaats van een protocol. Ik begrijp het verschil niet. <i>Een stappenplan heeft geen juridische status en een protocol wel. Aan een protocol kunnen rechten ontleend worden. Ik spreek daarom liever van een stappenplan. Een plan waarin de professional stappen zet wat te doen.</i>
5	Is het nodig dat het protocol voor alle scholen hetzelfde is en waarom? Deze vraag heb ik aangepast en gevraagd; hoe zou u in 2 a 3 zinnen het beleid van onze stichting willen omschrijven als het gaat om de begeleiding van kinderen die (hoog)begaafd zijn? Toelichting vraagkeus: met deze vraag is het cirkeltje rond; een universeel protocol voor alle scholen was de aanleiding voor mijn onderzoek; ik wil graag weten wat zijn visie is om een valide antwoord te kunnen geven aan het eind van mijn onderzoek (deelvraag 4). <i>Dat onze stichting een ontwikkelingsperspectief aanbiedt waar de kinderen naartoe kunnen werken. Dat is ons uitgangspunt. En daarbij is de sociaal-emotionele ontwikkeling belangrijk! De manier waarop de scholen dat doen is geheel aan hen.</i>
	De directeur geeft hier aan dat alle scholen zelf mogen bekijken hoe ze aan hun

	doel werken. Niet de werkwijze moet vastgelegd worden maar het uiteindelijke doel wel. Het protocol op zichzelf voegt dus niets toe. De directeur vindt het van belang dat het ontwikkelingsperspectief meegenomen wordt in de omschrijving van het uiteindelijke doel.
--	---

Paragraaf 4.3 Uitwerking interview mevrouw B

In onderstaande tabel heb ik de vragen en de antwoorden weergegeven. Bij vraag 2 en 3 heb ik vervolgvragen gesteld om de verkregen informatie duidelijk te krijgen.

1	Wat wilt u bereiken met uw cursus? Toelichting vraagkeus: ik stel een open vraag om het antwoord niet te sturen. Vervolgens wil ik haar bevindingen relateren aan wat de literatuur zegt (deelvraag 1). <i>U leert op heel praktische wijze om begaafde kinderen te signaleren (dus door het meteen te doen in uw eigen school) en een programma voor ze op te stellen dat geheel binnen de mogelijkheden van de organisatie past. Daarnaast leert u hoe de top-down denkwijze van de hoogbegaafde leerling het kind belemmert in zijn functioneren op school. Tijdens de cursus houdt u bij op welke manier deze werkwijze de reeds bestaande zorgstructuur aanvult en aan het eind van de cursus verwerkt u deze gegevens tot een uitbreiding van het zorgplan. Ook leert u op welke manier u de leerstof kunt aanpassen door compacten en verrijken en wanneer deze maatregelen nog niet voldoende blijken, de uitgangspunten waarop een plusgroep kan worden gerealiseerd. Aan het eind van de cursus heeft u de begeleidingsstructuur, groeiend van aanmelding t/m groep 8 structureel vorm gegeven. Alle collega's zijn betrokken bij het proces. Het implementatieproces ontwerpt u binnen de cursus; u voert dit na afloop van de cursus in de school verder uit.</i>
	Mevrouw B heeft het over het compacten en verrijken van de leerstof. Blijkbaar is dat wat in de praktijk werkt en dus niet alleen een theoretisch verhaal is. Verrijking buiten de klas, in de vorm van plusklassen zet ze alleen dan in wanneer verrijken binnen de klas niet voldoende is. Verder geeft ze aan dat ze aansluit op wat er op school al wordt gedaan en ze kijkt naar wat er op school mogelijk is. Dat is ook de insteek van mijn onderzoek, dus dat hoor ik graag. Ze praat over de begeleidingsstructuur binnen de school van aanmelding t/m groep 8; bij aanmelding begint de signalering dus reeds en daarmee erkent ze het belang van vroege signalering wat ik ook lees in de literatuur. Mevrouw B geeft aan dat een tijdige signalering juist een voorwaarde is om goed aan te kunnen sluiten omdat

	het kind dan nog eigen, uniek is en niet beïnvloed is door de school. Ze sluit heel duidelijk aan op de begeleidingsstructuur van de school en niet van de stichting of van het bestuur. Dit is een belangrijk gegeven in mijn onderzoek; niet alle scholen betrekken maar richten op een school om goed aan te sluiten. Ze benoemt heel duidelijk het kenmerk top down denken en ze benadrukt hoe nadelig deze manier van denken is binnen de manier waarop ons onderwijssysteem is vormgegeven (veelal bottom up). De SLO benoemt dit kenmerk niet en ik zie het ook niet terug in de checklist.
2	Voor wie is de cursus geschikt? Toelichting vraagkeus ik wil weten of de cursus die aangeboden wordt een optie zou zijn voor (een van) onze scholen: <i>*Voor scholen die een goed begaafdenbeleid willen ontwikkelen</i> <i>*Voor groepsleerkrachten met begaafde kinderen in de groep.</i> <i>*Voor onderwijsmanagers die beleidsvorming gericht willen aansturen.</i> <i>*Voor i.b'ers die leerkrachten met een hoogbegaafd kind in de groep willen ondersteunen.</i> <i>*Voor iedereen die een inhoudelijke bijdrage wil leveren aan de beleidsvorming rond hoogbegaafdheid en de uitvoering ervan...dus ook besturen.</i> Mijn vervolgvraag is: wat is het meest effectief? <i>Het beste werkt het als het team de cursus mee volgt. Dat is een korter traject. Wanneer er voor wordt gekozen om de ib'ers het traject te laten volgen dan moeten eerst zij bijeenkomsten volgen en vervolgens moeten de intern begeleiders alle bijeenkomsten met hun eigen team nogmaals doornemen. De meeste scholen werken gelijk met een teamcursus.</i>
	De cursus is ondermeer geschikt voor scholen die een goed begaafdheidprofiel willen ontwikkelen en voor onderwijsmanagers die beleidsvorming gericht willen aansturen. Blijkbaar leeft dit onderwerp bij meer schoolbesturen. Een teamcursus werkt blijkbaar het beste; ze betreft ieder teamlid in de cursus en geeft daarmee dus het belang aan van een brede scholing; deskundigheid bij alle leerkrachten.
3	Hoe draagt de cursus bij aan het maken van beleid voor de begeleiding van (hoog)begaafde kinderen? (deelvraag 4) <i>Een van de opbrengsten van de cursus is dat er een door de school ontwikkelde en in de praktijk getoetste begeleidingsstructuur voor de (meer)begaafde leerling</i>

	<i>van de school, als beleid wordt vastgelegd in het schoolplan.</i> Mijn vervolgvraag: u hebt al verschillende teamcursussen gegeven; verschilt het beleid wat uiteindelijk is vastgelegd in het schoolplan veel tussen de scholen? <i>Nee, uiteindelijk ziet het beleid er op de verschillende scholen veelal hetzelfde uit. Het gaat er meer om dat de ene school al verder is in de begeleiding van deze kinderen dan de andere school; bij de ene school is dan wat meer werk te verrichten dan bij de andere school.</i>
	Dit is een belangrijk punt; er wordt beleid gemaakt op basis van de praktijk. Dat beleid is getoetst door die praktijk. En dat is mijns inziens een voorwaarde wil een protocol een meerwaarde hebben en niet als document in de kast verdwijnen. De cursus draagt dus in belangrijke mate bij aan de begeleiding van (hoog)begaafde kinderen door die begeleidingsstructuur. En begeleidingsstructuur kan ik vertalen naar een stappenplan of protocol.

Hoofdstuk 5 Antwoorden op mijn onderzoeksvraag en conclusies

In dit hoofdstuk ga ik de antwoorden op mijn onderzoeksvragen formuleren. Ik betrek daarbij de literatuur. Vervolgens ga ik bekijken welke conclusies ik kan trekken uit mijn bevindingen en ik valideer mijn conclusies.

Paragraaf 5.1 Het onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen

Mijn eerste deelvraag betrof:

1) Welk onderwijsaanbod is er om goed te kunnen aansluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen.

Het antwoord wat ik kan geven op deze deelvraag is dat het versnellen, het compacten en het verrijken zowel binnen als buiten de groep in de literatuur en in de praktijk veelvuldig terugkomt als belangrijke manieren om het onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen goed aan te passen. In de checklist is het onderwijsaanbod een van de vijf onderdelen en daarmee een belangrijk aandachtspunt. Ook in het verhaal van mevrouw B komen compacten en verrijken veel terug. Het blijkt dus niet alleen een theoretisch verhaal te zijn maar in de praktijk ook daadwerkelijk resultaten op te leveren. Belangrijk is daarbij dat mevrouw B het belang van een plusklas pas ziet als het werken in de groep niet voldoende blijkt. Ook onze algemeen directeur geeft in de eerste plaats het belang aan van onderwijs binnen de eigen groep. Hij heeft het dan met name over de sociale emotionele ontwikkeling als een belangrijke onderwijsbehoefte van de (hoog)begaafde leerling. En om daarop aan te sluiten is het beter dat de kinderen tussen de “gewone” kinderen in de eigen klas blijven. Signalering komt als extra aandachtspunt naar voren als voorwaarde om goed aan te kunnen sluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen. Zowel in de theorie wordt gesteld dat het belangrijk is om reeds in de onderbouw, en het liefst nog daarvoor, te signaleren en ook in de praktijk hoor ik dat terug. In de checklist is het zelfs een apart onderdeel. Mevrouw B geeft aan dat een tijdige signalering juist een voorwaarde is om goed aan te kunnen sluiten omdat het kind dan nog eigen, uniek is en niet beïnvloed is door de school. Op deze manier voorkomt de school dat kinderen gaan onderpresteren. Het SiDi R protocol (Bruin-de Boer, Alja de & Kuipers, Jan) zou dus een belangrijk instrument kunnen zijn om te gebruiken omdat het zich met name richt op het signaleren en ook jaarlijks terugkomt tot en met groep 8. In mijn onderzoek heb ik mij voornamelijk gericht op hoever de scholen al zijn als het gaat om passend onderwijs aan (hoog)begaafde kinderen. In de volgende paragraaf ga ik hier verder op in.

Mijn twee de deelvraag betrof;

Paragraaf 5.2 In welke mate hebben de scholen passend onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen gerealiseerd?

Het antwoord wat ik kan geven op deze deelvraag is dat de mate waarin de scholen het onderwijs en de begeleiding aan kinderen die (hoog) begaafd zijn vorm hebben

gegeven gering is. Deze ligt onder de 50%. Een belangrijke verklaring zou kunnen zijn dat er niet is voldaan aan de algemene randvoorwaarden. Dat geeft de literatuur namelijk aan. Voordat in de praktijk aan de slag kan worden gegaan met het signaleren, vaststellen van onderwijsbehoeften en het bieden van passende onderwijsvoorzieningen en begeleiden van (hoog)begaafde leerlingen is het van belang dat er voldoende draagvlak is binnen de scholen om deze leerlingen onderwijs op maat te bieden. Uit mijn onderzoek blijkt dat dat niet het geval is. Het blijkt dat het merendeel van de scholen een geringe mate van realisatie heeft als het gaat om de algemene randvoorwaarden. Nader onderzoek naar de items gaf aan dat het merendeel van de scholen de visie over de begeleiding aan (hoog)begaafde kinderen wel hebben omschreven. Echter, op het gebied van de deskundigheid en expertise gaven veel scholen aan dat dat niet of enigszins gerealiseerd is. Sommige scholen gaven dit duidelijk als ontwikkelpunt aan. Mijn conclusie is daarom als volgt: voor het merendeel van de scholen is er werk te verrichten op het gebied van de algemene randvoorwaarden en dan in de eerste plaats op het gebied van deskundigheid en expertise. Dat is de eerste stap op weg naar optimaal en deskundig onderwijs aan kinderen met (hoog)begaafdheid.

Wanneer de kennis en de deskundigheid niet in voldoende mate aanwezig is, is het ook moeilijk om signalen van (hoog)begaafdheid te kunnen opmerken. Dat lees ik terug in de literatuur en mevrouw B heeft dit nogmaals benadrukt. De meeste scholen beoordelen zichzelf op dit gebied wel als voldoende. Dit kan ik niet meteen verklaren. Mee zou kunnen spelen dat we de afgelopen twee jaar uitgebreid bezig zijn geweest met de 1-zorgroute waarin we voor elke leerling onderwijsbehoeften hebben beschreven. De invuller van de checklist kan op grond daarvan concluderen dat er ook goed is gekeken naar de onderwijsbehoeften van de (hoog)begaafde leerling; echter de vraag is of er voldoende achtergrondkennis aanwezig is geweest om die onderwijsbehoeften zorgvuldig vast te kunnen stellen. Dat is aan de scholen zelf om dat te beoordelen door nog eens goed te kijken naar de items in onderdeel 2. De algemeen directeur heeft vanuit het directeurenoverleg gevraagd of het netwerk intern begeleiders zich willen buigen over het invoeren van een protocol hoogbegaafdheid. In hoeverre vinden de scholen dit zelf van belang? In mijn onderzoek heb ik antwoord gekregen op deze vraag. In de komende paragraaf ga ik hier verder op in.

Paragraaf 5.3 Wat vinden de scholen belangrijk en in welke mate willen ze zich verder ontwikkelen?

Het merendeel van de scholen geeft op alle onderdelen van de checklist een hoge mate van belang aan. Er is eigenlijk maar 1 school die op meerdere onderdelen een geringe mate van belang laat zien. Ik kan dus concluderen dat het merendeel van de scholen die de checklist hebben ingevuld het belang van een goed onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen onderkend. Er is echter wel een verschil in de bereidheid van de scholen om zich verder te ontwikkelen. Als ik de scholen vergelijk op de punten ontwikkelpunt in percentages, gewenste ontwikkeling o.b.v. items die

(nog)niet gerealiseerd zijn en gewenste ontwikkeling o.b.v. (%) realisatie+(%)gewenst dan springen school 3, school 8 en school 10 er relatief gezien uit. Zij geven de hoogste percentages aan ontwikkeling aan op deze punten. Wanneer er een voorstel wordt gedaan vanuit het bestuur om de deskundigheid op het gebied van hoogbegaafdheid te vergroten dan kunnen in de eerste plaats deze scholen benaderd worden met de vraag of zij zich op dit gebied verder willen ontwikkelen. Ik begon het onderzoek met de vraag wat een protocol zou kunnen toevoegen aan passend onderwijs aan (hoog)begaafden. In de volgende paragraaf ga ik hier verder op in.

Paragraaf 5.4 Wat zou een protocol (hoog)begaafdheid toevoegen?

Van de items die te maken hebben met het vastleggen van de werkwijzen in beleid is de mate van realisatie op negen scholen nog gering (<50%). Dit geeft aan dat er vrij ad hoc wordt ingespeeld op de begeleiding van kinderen met (hoog)begaafdheid. Ook onze algemeen directeur had die indruk. Dat verklaart ook waarom de mate van realisatie op 4 van de 5 onderdelen van de checklist gering is. Er is namelijk geen doorgaande lijn in de begeleiding. Een protocol voegt toe dat er een doorgaande lijn voor deze leerlingen te waarborgen is. Pas met een doorgaande lijn kan het doel bereikt worden; namelijk optimale realisatie van de onderwijsbehoeften. Of zoals de algemeen directeur het graag ziet; optimale realisatie van het ontwikkelingsperspectief. Het protocol is dan meer een middel om een doel te bereiken. Rest nog de vraag of dat protocol universeel dient te zijn. De mate waarin het onderwijsaanbod op de verschillende scholen gerealiseerd is, is verschillend. De ene school is verder dan de andere school. Uit de literatuur blijkt dat zoveel mogelijk aangesloten dient te worden bij de bestaande werkwijzen door een integrale aanpak ingebed in de bestaande zorgstructuur om het onderwijsaanbod passend te maken. Dat betekent dat het protocol dus ook afgestemd dient te worden op de individuele school met haar bestaande werkwijze. Kortom, een protocol kan daarom niet universeel zijn, anders is er geen afstemming. Wat wel universeel kan zijn is het beleid; waar willen we als scholen binnen ons bestuur naartoe. De algemeen directeur had het over het beleid gericht op het tegemoetkomen aan het ontwikkelingsperspectief van de leerlingen. Wij zijn met de 1 zorgroute allemaal al bezig met het beschrijven van onderwijsbehoeften. In het beleid kan dan gesproken worden over het aansluiten op de onderwijsbehoeften van de leerlingen, ook voor degene met een hoge begaafdheid. Wij zijn dus al een heel eind op weg in de goede richting. In de literatuur lees ik namelijk terug dat er heel veel gedaan kan worden aan het onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen. Echter het mist zijn doel als niet gekeken wordt naar het individu. Wat heeft dit kind nodig; welke werkwijze sluit aan, welke materialen sluiten aan, welke benadering sluit aan, welke feedback sluit aan, welke leerkracht sluit aan, enz. Kortom het beschrijven van de onderwijsbehoeften waar wij als scholen reeds twee jaar mee hebben geoefend. Zo kunnen de stappen in het stappenplan/protocol per school verschillen, maar ook verschillen per leerling.

Terugkijkend naar mijn onderzoeksvraag: Hoe kunnen wij als scholen binnen ons bestuur goed aansluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen kan ik het volgende advies meegeven. In de eerste plaats is het van belang om te voldoen aan de algemene randvoorwaarden. Er moet voldoende draagvlak zijn binnen het team om goed in te kunnen spelen op onderwijsbehoeften. Daartoe is in de eerste plaats kennis nodig aangezien op deze items in de checklist werd aangegeven dat ze niet/onvoldoende gerealiseerd zijn. De expertise is nog in onvoldoende mate binnen ons bestuur aanwezig. Ik adviseer daarom die kennis binnen te halen en wel bij mevrouw B. Zij kan de nodige expertise leveren. Zij kan met haar cursus kennis overdragen aan het hele team. Zij sluit met haar cursus aan op het niveau van de school. Compacten, verrijken en versnellen zijn belangrijke zaken als het gaat om een goed onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen. Mevrouw B kan met haar cursus de leerkrachten helpen om deze onderwijsaspecten vorm te geven, aangepast op de methoden die al gebruikt worden op de scholen. Signaleren is een belangrijk aandachtspunt. Het SiDi R protocol is een belangrijk signaleringsinstrument. Mevrouw B hanteert dit signaleringsinstrument in haar cursus en kan ons wegwijs maken in de toepassing hiervan. Mevrouw B helpt vervolgens mee om beleid te maken, gebaseerd op dat wat er in de praktijk wordt gebruikt. Dit beleid is getoetst door die praktijk. En dat is mijns inziens een voorwaarde wil een protocol een meerwaarde hebben en niet als document in de kast verdwijnen. Met dat toetsen komen de scholen tevens tegemoet aan het onderdeel evaluatie uit de checklist. Door te evalueren op de signalering en het onderwijsaanbod hierop bij te stellen is er sprake van een cyclisch proces zowel op leerling-als op schoolniveau en dat draagt bij aan de kwaliteit. Ik stel voor om de drie scholen die aangegeven hebben op een groot aantal punten te willen ontwikkelen (school 3,8 en 10) te vragen deze cursus te volgen. Zij leren op praktische wijze te signaleren met het SiDiR protocol. Zij leren hoe ze de leerstof kunnen aanpassen door compacten en verrijken en desnoods hoe een plusklas kan worden gerealiseerd. Aan het eind van de cursus hebben ze geleerd hoe de begeleidingsstructuur, van aanmelding t/m groep 8 structureel vorm is gegeven. Alle collega's zijn betrokken, het implementatieproces is binnen de cursus ontworpen en na afloop kan deze zelfstandig uitgevoerd worden. Vervolgens kunnen de scholen ervaring opdoen in de praktijk. Dit kan leiden tot succeservaringen waarmee de meerwaarde van aanvullende onderwijsvoorzieningen zichtbaar wordt gemaakt en het draagvlak vergroot wordt voor alle scholen binnen ons bestuur. De leerkrachten en intern begeleiders van deze scholen kunnen als experts op het gebied van (hoog)begaafdheid binnen het bestuur gaan fungeren. Zij kunnen de leerkrachten en intern begeleiders van de andere scholen assisteren/begeleiden in de vormgeving van het onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen zodat op alle scholen de nodige deskundigheid ontstaat.

Alle scholen zijn al volop bezig met het vaststellen van onderwijsbehoeften van de leerling. In de schoolgids kan hierop verder ingespeeld worden als het gaat om het beleid dat gevoerd wordt met betrekking tot de begeleiding van (hoog)begaafde

kinderen. Hiermee komen we tegemoet aan onderdeel 5 van de checklist waarin wordt gesteld dat het belangrijk is om beleid te ontwikkelen en op schrift te stellen om een doorgaande lijn te waarborgen. Beschreven kan worden dat er goed wordt gekeken naar de onderwijsbehoeften van de (hoog)begaafde leerling en dat er in de begeleiding op een deskundige manier wordt aangesloten om het vastgestelde ontwikkelingsperspectief te behalen. Daarbij kan aangevuld worden dat er binnen de stichting ontwikkelingen gaande zijn om de expertise op het gebied van onderwijsaanpassingen voor (hoog)begaafden verder vorm te geven en dat alle scholen binnen het bestuur aanspraak kunnen (gaan)maken op deze expertise.

Hoofdstuk 6 Evaluatie onderzoek

In dit hoofdstuk kijk ik terug naar de conclusies die ik getrokken heb met betrekking tot de vraag hoe de scholen binnen ons bestuur goed kunnen aansluiten op de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen. Ik geef aan welke invloed deze conclusies kunnen hebben voor de toekomst en welke aanbevelingen ik mee wil geven. Vervolgens geef ik aan wat het onderzoek voor mij heeft betekend en wat ik ervan heb geleerd. Ik sluit af met het geven van aanbevelingen voor vervolgonderzoekers.

Paragraaf 6.1 Wat betekenen de conclusies voor de toekomst

Wanneer de scholen akkoord gaan met mijn advies en besluiten om de cursus te gaan volgen en het onderwijsaanbod ook daadwerkelijk te implementeren, dan kan dat mijns inziens een grote invloed hebben op met name de leerstof binnen een school. Het voordeel is dat we met de 1 zorgroute zijn gestart. Veel scholen werken momenteel al met groepsplannen waarbij ze de groep hebben onderverdeeld in subgroepen nu nog op basis van niveau. De groep (hoog)begaafden kan dus een subgroep worden binnen de klas. Die groepen zijn ingedeeld op basis van wat de leerling nodig heeft als het gaat om onderwijsbehoeften. De specifieke kenmerken van de (hoog)begaafde leerling kunnen daarin al meegenomen worden. Het aanpassen van de leerstof door compacten of verrijken voor deze leerlingen is nieuw. Om dat in de praktijk goed te laten werken dient de leerkracht zich goed voor te bereiden en kennis te hebben. En stel dat de verrijking buiten de klas gebeurt, dan moet dit toch georganiseerd en begeleid worden. Onze scholen vallen al een aantal jaren onder hetzelfde bestuur. Echter, de samenwerking binnen de scholen is minimaal. We maken nog weinig gebruik van elkaars expertise. Als mijn advies opgevolgd wordt en de leerkrachten en intern begeleiders daadwerkelijk hun expertise gaan inzetten op andere scholen, dan kan dat het begin zijn van een intensievere samenwerking. Zeker wanneer blijkt dat het draagvlak binnen een team wordt vergroot, dat de handelingsverlegenheid wordt verminderd en dat er nieuwe inzichten ontstaan. En wellicht werkt dit door naar andere gebieden waarop deskundigheid en expertise geboden is. De scholen hebben de checklist ingevuld en naar mij verzonden; ik kreeg de indruk dat de invullers zelf nog niet uitvoerig naar de resultaten hebben gekeken. Dat wil ik wel aanbevelen. Daar zal ik in de volgende paragraaf verder op ingaan.

Paragraaf 6.2 Welke inhoudelijke aanbevelingen heb ik voor vervolgonderzoek?

Het invullen van de checklist kostte veel tijd. Dat heb ik van de meeste collega's begrepen. Ik kreeg de indruk dat iedereen zorgvuldig bezig is geweest met het invullen. Een aantal collega's hebben de checklist samen met hun directeur ingevuld. Andere collega's hebben de checklist met een collega ingevuld en vervolgens door

de directeur laten nalezen. Ik kreeg ook de vraag van de collega's of ze het "goed" hadden gedaan. Ik heb nog van niemand gehoord wat ze vonden van de resultaten van hun eigen school. Ik kreeg de indruk dat de invullers de analyse van de resultaten aan mij overlieten. In de eerste plaats zal ik daarom een powerpointpresentatie geven over de conclusies van mijn onderzoek en hoe ik daartoe gekomen ben. In de tweede plaats wil ik uiteraard vernemen wat mijn collega-ib'ers van mijn voorstel vinden. In de derde plaats wil ik mijn collega's uitdrukkelijk verzoeken om de schoolrapportage die de checklist geeft van hun eigen school goed door te lezen. Ik heb in mijn onderzoek de scholen vergeleken en algemene conclusies getrokken. Dat hoeft niet zo specifiek voor elke school zo te zijn. Ik geef de aanbeveling om conclusies te trekken voor de eigen school. Daarin wil ik ze eventueel ondersteunen. Vervolgens wil ik aanbevelen om de schoolrapportages en de conclusies binnen het team toe te lichten en te bespreken. Draagvlak wordt immers gecreëerd door het hele team te betrekken. In de vierde plaats stel ik voor om bij elkaar te komen om samen te bespreken welk voorstel we naar de algemeen directeur doen, zodat het een voorstel is afkomstig uit het overleg intern begeleiders gebaseerd en volgend op (mijn) onderzoek. Ik ben bereid om dat voorstel nader toe te lichten.

Het onderzoek heeft voor mij veel opgeleverd. In de volgende paragraaf zal ik dit verder toelichten.

Paragraaf 6.3 Wat het onderzoek voor mij heeft betekend en wat ik ervan heb geleerd

Het onderzoek heeft voor mij betekend dat ik mij meer zichtbaar heb gemaakt als intern begeleidster binnen onze stichting. Ik ben proactief geweest door het afnemen van de interviews, door de verspreiding van de checklist en door mijn voorstel om de resultaten in het IB netwerk en bij de algemeen directeur te presenteren. Ook ben ik proactief door mij beschikbaar te stellen voor de scholen bij de interpretatie van de gegevens uit de checklist en door mij beschikbaar te stellen als ervaringsdeskundige. Onze school behoort namelijk tot een van de scholen die wellicht de cursus gaan volgen. Proactief zijn is een belangrijk leerdoel (geweest) in mijn opleiding als intern begeleider. Het is een rode draad geweest die terug te vinden is in al mijn modules.

Het onderzoek heeft voor mij ook betekend dat ik meer kennis heb over de kenmerken van kinderen die hoogbegaafd zijn. De kinderen bij mij op school kan ik daardoor beter begrijpen en beter begeleiden dan dat ik tot nu toe deed. Vooral de doelen en vaardighedenlijst heeft mij doen inzien dat er meer aspecten van belang zijn bij de begeleiding van deze kinderen. Mijn interesse is gewekt en ik wil graag dat onze school start met de cursus die mevrouw B kan bieden. Ik zal mijn team in een powerpointpresentatie toelichten wat de resultaten zijn van mijn onderzoek.

Aansluitend wil ik hen vragen wat zij ervan vinden om als school als een van de eerste deel te nemen aan deze cursus. Ik zal hen wijzen op het belang van deze cursus voor onze school. Namelijk dat wij ons als school op die manier kunnen

profileren op het gebied van (hoog)begaafdheid en daardoor meer kinderen kunnen aantrekken. Ook privé heb ik veel geleerd. Bepaalde aspecten die ik in eerste instantie toeschreef aan autisme kunnen ook passen binnen de kernmerken van hoogbegaafdheid. Daarbij denk ik in de eerste plaats aan de interesse en motivatie over bepaalde onderwerpen en de complete desinteresse voor die onderwerpen die in hun ogen niet interessant zijn.

Door het doen van onderzoek heb ik geleerd hoe ik inzicht en verdieping kan krijgen in wat ik aan het doen ben. Harinck (2010) geeft aan dat onderzoek een middel is om theorie en praktijk beter op elkaar af te stemmen. Voordat ik aan het onderzoek begon wist ik niet wat ik uiteindelijk zou kunnen adviseren. Ik voelde een bepaalde druk. Mensen verwachtten van mij een antwoord; een oplossing voor hun vraag. Door het volgen van de stappen in dit onderzoek ben ik steeds dichterbij “die oplossing” gekomen. De theorie heeft mij in die zin geholpen; de theorie over de te nemen stappen; het onderzoeksproces. En tegelijkertijd heeft de theorie mij verder geholpen als het gaat om de inhoud. Ik weet nu meer af van (onderwijs aan) (hoog)begaafdheid dan voor mijn onderzoek. Door dit onderzoek weet ik voor de toekomst hoe ik kan handelen wanneer we handelingsverlegen zijn. Die kennis kan ik doorgeven aan anderen. In de volgende paragraaf zal ik dit verduidelijken.

Paragraaf 6.4 Welke aanbevelingen heb ik voor vervolgonderzoekers

Aanbevelingen in het kader van mijn onderzoeksdomein; eerder heb ik al aangegeven dat de scholen hun eigen schoolrapportages moeten bekijken of de conclusies die ik heb getrokken ook zo specifiek voor hun school gelden. In de checklist zijn 108 items opgenomen, verdeeld in 5 onderdelen. Voor mijn onderzoek was het teveel om al die 108 items voor elke school te bekijken. Daarom ben ik uitgegaan van de resultaten per onderdeel zonder specifiek naar de afzonderlijke items te kijken. Dat vervolgonderzoek kan op elke school verder gedaan worden. Eventueel samen met een externe deskundige om zo goed mogelijk aan te sluiten op de begeleidingsstructuur binnen de school als het gaat om passend onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen. Wanneer inderdaad wordt begonnen met het implementeren van het passend onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde kinderen kan na verloop van tijd worden bekeken in hoeverre dit onderwijsaanbod heeft bijgedragen aan het doel. Dat het vastgestelde ontwikkelingsperspectief inderdaad is gerealiseerd en aan de onderwijsbehoeften is voldaan of dat er meer nodig is. Ik begon mijn onderzoek met wat ik van andere schoolbesturen hoor over wat er gedaan wordt aan de begeleiding van (hoog)begaafde kinderen. Toen liet ik het begrip “Leonardo-onderwijs” al vallen. In mijn onderzoek ben ik hier niet verder mee gegaan. Wellicht is het een onderwerp wat verdere bestudering behoeft met als onderzoeksvraag: “Wat kan het Leonardo-onderwijs toevoegen als het gaat om een juiste aansluiting bij de begeleiding van (hoog)begaafde kinderen?”

Nawoord

In dit nawoord wil ik een aantal mensen bedanken. In de eerste plaats wil ik mijn begeleidster bedanken die mij heeft geholpen kritisch naar mijn eigen onderzoek te kijken en door de juiste vragen te stellen mij op het juiste spoor heeft gezet.

Vervolgens wil ik mijn critical friend bedanken die de tijd heeft genomen om mijn hoofdstukken onder de loep te nemen en op een positief stimulerende wijze haar kritiek heeft weergegeven. Verder wil ik al mijn collega's bedanken die de moeite hebben genomen om de checklist zorgvuldig en wel overdacht in te vullen. Het kostte velen een paar uur van hun toch al zo kostbare tijd. Ik wil onze algemeen directeur en mevrouw B bedanken voor de tijd die ze voor mij hebben genomen om mijn vragen uitgebreid te beantwoorden. Daarnaast wil ik mijn moeder bedanken voor haar steun en de gelegenheid die ze bood om de nodige (rustige) uurtjes achter mijn laptop door te brengen om dit onderzoek uit te werken en de vader van mijn kinderen om de zorg over te nemen.

Literatuurlijst

* Betts, G.T. Neihart, M. (1988). *Profiles of the gifted and talented*. Gifted Child Quarterly, 32(2), 248-253. Geraadpleegd 17 mei 2010 via

<http://www.ru.nl/socialewetenschappen/cbo/B> en ook op

www.hoogbegaafdheid.slo.nl/begeleiding/begaafdheidskenmerken

*Boekhorst, J. (2009) *Verrijkingsonderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen; wat en hoe*. Geraadpleegd 7 februari 2011 via

www.hoogbegaafdheid.slo.nl/onderwijs/inst...

*Boekhorst, J (2010) *DVL:Doelen en vaardighedenlijst-Versie 2010*. Geraadpleegd 22 april 2011 via

www.hoogbegaafdheid.slo.nl/onderwijs/inst...

*Bruin-de Boer, A. de(2004), & Kuipers, J. *SiDi R protocol*. Geraadpleegd 12 maart 2011 via

www.hoogbegaafd.slo.nl/hoogbegaafdheid/literatuur

*Dekens, M., (17-12-2009). *Kenmerken van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong*. Geraadpleegd 7 februari 2011 via

www.hoogbegaafdheid.net/index.php?page=4§ion=1 .

*Doidge, N (jaartal). *The brain that changes itself*. Geraadpleegd 17 maart 2011 via

www.noam-nieuwsbrief.blogspot.com/2011/02/nieuwsbrief-183-w7-2011.html

*Doornekamp, G, Drent, S., en Bronkhorst, E (1999). *Een slimme aanpak voor slimme leerlingen-Hoogbegaafdheid*. Geraadpleegd 7 mei 2011 via

www.hoogbegaafdheid.slo.nl/hoogbegaafdheid

*Dweck, C (jaartal). *Mindset; the new Psychology of Succes*. Geraadpleegd 17 maart 2011 via

www.noam-nieuwsbrief.blogspot.com/2011/02/nieuwsbrief-183-w7-2011.html

*Ericsson, A (jaartal?) *Deliberate practice*. Geraadpleegd 17 maart 2011 via

www.noam-nieuwsbrief.blogspot.com/2011/02/nieuwsbrief-183-w7-2011.html

*Harinck, F. (2010) *Basisprincipe praktijkonderzoek*. Antwerpen/Apeldoorn:Garant

*Idema, W. (2009) Hoogbegaafde peuters en kleuters thuis. *Talent* 11.5, p. 5-7

*Hoogeveen, L., van Hell, J. Mooij, T., & Verhoeven, L. (2004). Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafden. Geraadpleegd 7 mei 2011 via

www.hoogbegaafdheid.slo.nl

*Monks, F en Ypenburg, I. (1995) *Hoogbegaafde kinderen thuis en op school*. Geraadpleegd 7 mei 2011 via

www.hoogbegaafdheid.slo.nl/literatuur

* Mooij, T Steenbergen-Penterman, N en Boekhorst-Reuver, T (2007) *Verrijkingsonderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen: wat en hoe*. Geraadpleegd 7 mei 2011 via

www.hoogbegaafdheid.slo/onderwijs/inst...

*Nisbett, R (jaartal) *Intelligence and how to get it*. Geraadpleegd 17 maart 2011 via

www.noam-nieuwsbrief.blogspot.com/2011/02/nieuwsbrief-183-w7-2011.html

*Steele, C (jaartal) Anderson, J (jaartal) *Whistling Vivaldi*. Geraadpleegd 17 maart 2011 via

www.noam-nieuwsbrief.blogspot.com/2011/02/nieuwsbrief-183-w7-2011.html

Bijlagen

Bijlage 1; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 1

Bijlage 2; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 2

Bijlage 3; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 3

Bijlage 4; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 4

Bijlage 5; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 5

Bijlage 6; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 6

Bijlage 7; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 7

Bijlage 8; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 8

Bijlage 9; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 9

Bijlage 10; mate van realisatie per (sub)onderdeel school 10

Bijlage 11; de DVL: Doelen en Vaardigheden Lijst-versie 2010

Bijlage 12: Routeplan

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

- Mate van belang > 1,5 (hoog)
- Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
- Mate van belang < 0,75 (gering)

	Mate van realisatie *				Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst	Gewenst
	Niet	Enigszins	Grotendeels	Volledig						
Onderdeel	0	1	2	3						
1. Algemeen	54%	31%	15%	0%	100%	21%	1,2	0%	5%	26%
2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	33%	51%	16%	0%	100%	28%	1,5	0%	29%	57%
Signalering	46%	54%	0%	0%	100%	18%	1,1	0%	8%	26%
Vaststellen van (onderwijs)behoeften	29%	43%	29%	0%	100%	33%	1,9	0%	55%	88%
Borging doorgaande lijn	0%	56%	44%	0%	100%	48%	2,0	0%	52%	100%
3. Onderwijs en begeleiding	73%	27%	0%	0%	100%	9%	1,4	0%	38%	47%
Onderwijsaanpassingen - algemeen	50%	50%	0%	0%	100%	17%	2,0	0%	83%	100%
Inzet ICT	25%	75%	0%	0%	100%	25%	2,0	0%	75%	100%
Vernelling	57%	43%	0%	0%	100%	14%	0,7	0%	0%	14%
<i>Vernelling - aanvullend</i>	100%	0%	0%	0%	100%	0%	2,0	0%	100%	100%
Compacting	50%	50%	0%	0%	100%	17%	1,0	0%	0%	17%
<i>Compacting - aanvullend</i>	0%	100%	0%	0%	100%	33%	1,0	0%	0%	33%
Verrijking binnen de eigen groep	85%	15%	0%	0%	100%	5%	1,5	0%	44%	49%
<i>Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
Verrijking buiten de eigen groep	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,0	0%	0%	0%
<i>Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
Overige begeleidingsmaatregelen	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,0	0%	0%	0%
4. Evaluatie	25%	38%	38%	0%	100%	38%	1,9	0%	50%	88%
Evaluatie op leerlingniveau	22%	11%	67%	0%	100%	48%	1,8	0%	30%	78%
Evaluatie op schoolniveau	29%	71%	0%	0%	100%	24%	2,0	0%	76%	100%
5. Beleid	100%	0%	0%	0%	100%	0%	2,0	0%	100%	100%

		%								
	Schoolgids & Beleid	100%	0%	0%	0%	100%	0%	2,0	0%	100%
	Inhoud zorg-/beleidsplan	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages **rood**; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages **groen**

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [niet/enigszins/grotendeels/volledig] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 1 school 1

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

	Mate van belang > 1,5 (hoog)
	Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
	Mate van belang < 0,75 (gering)

		Mate van realisatie *								
		Niet	Enigszins	Grotendeels	Volledig					
Onderdeel		0	1	2	3	Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst
	1. Algemeen	46%	15%	23%	15%	100%	36%	1,6	38%	26%
	2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	22%	55%	12%	10%	100%	37%	1,3	22%	18%
	Signalering	27%	58%	15%	0%	100%	29%	1,3	31%	24%
	Vaststellen van (onderwijs)behoeften	29%	64%	7%	0%	100%	26%	0,9	0%	5%
	Borging doorgaande lijn	0%	33%	11%	56%	100%	74%	1,9	33%	22%
	3. Onderwijs en begeleiding	44%	50%	6%	0%	100%	21%	0,9	5%	4%
	Onderwijsaanpassingen - algemeen	38%	50%	13%	0%	100%	25%	1,5	25%	29%
	Inzet ICT	0%	75%	25%	0%	100%	42%	1,5	50%	25%
	Versnelling	71%	29%	0%	0%	100%	10%	0,3	0%	0%
	<i>Versnelling - aanvullend</i>	67%	33%	0%	0%	100%	11%	1,0	0%	0%
	Compacting	75%	25%	0%	0%	100%	8%	1,0	0%	0%
	<i>Compacting - aanvullend</i>	75%	25%	0%	0%	100%	8%	1,0	0%	0%
	Verrijking binnen de eigen groep	15%	85%	0%	0%	100%	28%	0,8	0%	0%
	<i>Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend</i>	33%	42%	25%	0%	100%	31%	0,9	0%	0%
	Verrijking buiten de eigen groep	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,0	0%	0%
	<i>Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%
	Overige begeleidingsmaatregelen	100%	0%	0%	0%	100%	0%	0,0	0%	0%
	4. Evaluatie	44%	38%	19%	0%	100%	25%	0,6	0%	0%
	Evaluatie op leerlingniveau	33%	33%	33%	0%	100%	33%	0,7	0%	0%

	Evaluatie op schoolniveau	57%	43%	0%	0%	100%	14%	0,4	0%	0%	14%
	5. Beleid	89%	11%	0%	0%	100%	4%	0,5	21%	0%	4%
	Schoolgids & Beleid	0%	100%	0%	0%	100%	33%	1,0	50%	0%	33%
	<i>Inhoud zorg-/beleidsplan</i>	96%	4%	0%	0%	100%	1%	0,5	19%	0%	1%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages **rood**; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages **groen**

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [niet/enigszins/grotendeels/volledig] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 2 school 2

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

- Mate van belang > 1,5 (hoog)
- Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
- Mate van belang < 0,75 (gering)

Onderdeel	Mate van realisatie *				Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst	Gewenst
	Niet	Enigszins	Grotendeels	Volledig						
	0	1	2	3						
1. Algemeen	15%	31%	31%	23%	100%	54%	2,0	62%	46%	100%
2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	10%	45%	27%	18%	100%	51%	2,0	51%	49%	100%
Signalering	8%	62%	23%	8%	100%	44%	2,0	65%	56%	100%
Vaststellen van (onderwijs)behoeften	14%	21%	21%	43%	100%	64%	2,0	29%	36%	100%
Borging doorgaande lijn	11%	33%	44%	11%	100%	52%	2,0	44%	48%	100%
3. Onderwijs en begeleiding	32%	31%	29%	8%	100%	38%	1,8	38%	44%	82%
Onderwijsaanpassingen - algemeen	13%	63%	0%	25%	100%	46%	2,0	75%	54%	100%
Inzet ICT	0%	25%	25%	50%	100%	75%	2,0	50%	25%	100%
Versnelling	71%	29%	0%	0%	100%	10%	1,1	0%	10%	19%
<i>Versnelling - aanvullend</i>	67%	33%	0%	0%	100%	11%	2,0	100%	89%	100%
Compacting	50%	50%	0%	0%	100%	17%	2,0	25%	83%	100%
<i>Compacting - aanvullend</i>	50%	0%	50%	0%	100%	33%	2,0	50%	67%	100%
Verrijking binnen de eigen groep	12%	23%	65%	0%	100%	51%	2,0	35%	49%	100%
<i>Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend</i>	17%	42%	25%	17%	100%	47%	1,9	42%	50%	97%

Verrijking buiten de eigen groep	100 %	0%	0%	0%	100 %	0%	1,0	0%	0%	0%
<i>Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
Overige begeleidingsmaatregelen	0%	100%	0%	0%	100 %	33%	2,0	100 %	67%	100%
4. Evaluatie	13 %	31%	25%	31%	100 %	58%	2,0	25%	42%	100%
Evaluatie op leerlingniveau	11%	22%	11%	56%	100 %	70%	2,0	11%	30%	100%
Evaluatie op schoolniveau	14%	43%	43%	0%	100 %	43%	2,0	43%	57%	100%
5. Beleid	100 %	0%	0%	0%	100 %	0%	2,0	100 %	100%	100%
Schoolgids & Beleid	100 %	0%	0%	0%	100 %	0%	2,0	100 %	100%	100%
<i>Inhoud zorg-/beleidsplan</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages **rood**; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages

groen

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [**niet**/enigszins/grotendeels/**volledig**] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 3 school 3

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

- Mate van belang > 1,5 (hoog)
- Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
- Mate van belang < 0,75 (gering)

Onderdeel	Mate van realisatie *				Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst	Gewenst
	Niet	Enigszins	Grotendeels	Volledig						
1. Algemeen	23%	38%	38%	0%	100%	38%	1,5	0%	23%	62%
2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	0%	16%	59%	24%	100%	69%	1,9	2%	25%	95%
Signalering	0%	15%	69%	15%	100%	67%	1,9	0%	29%	96%
Vaststellen van (onderwijs)behoeften	0%	29%	36%	36%	100%	69%	1,8	0%	19%	88%
Borging doorgaande lijn	0%	0%	67%	33%	100%	78%	2,0	11%	22%	100%
3. Onderwijs en begeleiding	18%	32%	50%	0%	100%	44%	1,7	0%	32%	76%
Onderwijsaanpassingen - algemeen	0%	50%	50%	0%	100%	50%	1,6	0%	29%	79%
Inzet ICT	25%	50%	25%	0%	100%	33%	1,3	0%	8%	42%
Versnelling	14%	29%	57%	0%	100%	48%	1,6	0%	19%	67%
<i>Versnelling - aanvullend</i>	0%	0%	100%	0%	100%	67%	2,0	0%	33%	100%
Compacting	0%	0%	100%	0%	100%	67%	2,0	0%	22%	89%
<i>Compacting - aanvullend</i>	50%	50%	0%	0%	100%	17%	2,0	0%	83%	100%
Verrijking binnen de eigen groep	4%	35%	62%	0%	100%	53%	2,0	0%	44%	96%
<i>Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend</i>	0%	33%	67%	0%	100%	56%	1,9	0%	39%	94%
Verrijking buiten de eigen groep	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,0	0%	0%	0%
<i>Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
Overige begeleidingsmaatregelen	50%	50%	0%	0%	100%	17%	1,0	0%	0%	17%
4. Evaluatie	13%	31%	44%	13%	100%	52%	1,6	0%	21%	73%
Evaluatie op leerlingniveau	22%	22%	33%	22%	100%	52%	1,7	0%	22%	74%
Evaluatie op schoolniveau	0%	43%	57%	0%	100%	52%	1,6	0%	19%	71%
5. Beleid	4%	64%	32%	0%	100%	43%	2,0	0%	55%	98%
Schoolgids & Beleid	0%	50%	50%	0%	100%	50%	2,0	0%	50%	100%
<i>Inhoud zorg-/beleidsplan</i>	4%	65%	31%	0%	100%	42%	2,0	0%	55%	97%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages rood; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages groen

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [niet/enigszins/grotendeels/volledig] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 4

School 4

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

- Mate van belang > 1,5 (hoog)
- Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
- Mate van belang < 0,75 (gering)

	Mate van realisatie *				Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst	Gewenst
	Niet	Enigszins	Grotendeels	Volledig						
Onderdeel	0	1	2	3						
1. Algemeen	38%	0%	31%	31%	100%	51%	1,8	0%	26%	77%
2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	0%	10%	31%	59%	100%	83%	1,8	0%	9%	92%
Signalering	0%	15%	31%	54%	100%	79%	1,7	0%	8%	87%
Vaststellen van (onderwijs)behoeften	0%	0%	29%	71%	100%	90%	2,0	0%	10%	100%
Borging doorgaande lijn	0%	11%	33%	56%	100%	81%	1,9	0%	11%	93%
3. Onderwijs en begeleiding	19%	12%	24%	45%	100%	65%	1,6	0%	10%	75%
Onderwijsaanpassingen - algemeen	0%	13%	75%	13%	100%	67%	1,8	0%	21%	88%
Inzet ICT	0%	50%	50%	0%	100%	50%	2,0	0%	50%	100%
Vernrelling	57%	14%	0%	29%	100%	33%	0,9	0%	0%	33%
<i>Vernrelling - aanvullend</i>	0%	67%	0%	33%	100%	56%	1,3	0%	0%	56%
Compacting	0%	50%	50%	0%	100%	50%	1,5	0%	17%	67%
<i>Compacting - aanvullend</i>	25%	25%	0%	50%	100%	58%	1,8	0%	25%	83%
Verrijking binnen de eigen groep	4%	0%	0%	96%	100%	96%	2,0	0%	0%	96%
<i>Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	75%	25%	100%	75%	1,8	0%	19%	94%
Verrijking buiten de eigen groep	100%	0%	0%	0%	100%	0%	0,0	0%	0%	0%
<i>Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
Overige begeleidingsmaatregelen	50%	0%	0%	50%	100%	50%	1,5	0%	0%	50%
4. Evaluatie	13%	6%	56%	25%	100%	65%	1,9	0%	23%	88%
Evaluatie op leerlingniveau	22%	0%	33%	44%	100%	67%	1,8	0%	11%	78%
Evaluatie op schoolniveau	0%	14%	86%	0%	100%	62%	2,0	0%	38%	100%

5. Beleid	4%	39%	32%	25%	100%	60%	1,9	0%	35%	94%
Schoolgids & Beleid	0%	100%	0%	0%	100%	33%	2,0	0%	67%	100%
<i>Inhoud zorg-/beleidsplan</i>	4%	35%	35%	27%	100%	62%	1,9	0%	32%	94%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages **rood**; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages **groen**

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [niet/enigszins/grotendeels/volledig] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 5 School 5

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

- Mate van belang > 1,5 (hoog)
- Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
- Mate van belang < 0,75 (gering)

	Mate van realisatie *				Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst	Gewenst
	Niet	Enigszins	Grotendeels	Volledig						
Onderdeel	0	1	2	3						
1. Algemeen	23%	31%	46%	0%	100%	41%	1,8	0%	36%	77%
2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	4%	14%	55%	27%	100%	68%	2,0	0%	32%	100%
Signalering	8%	23%	54%	15%	100%	59%	2,0	0%	41%	100%
Vaststellen van (onderwijs)behoeften	0%	7%	50%	43%	100%	79%	2,0	0%	21%	100%
Borging doorgaande lijn	0%	0%	67%	33%	100%	78%	2,0	0%	22%	100%
3. Onderwijs en begeleiding	27%	35%	36%	1%	100%	37%	1,6	0%	34%	71%
Onderwijsaanpassingen - algemeen	13%	0%	88%	0%	100%	58%	1,9	0%	29%	88%
Inzet ICT	0%	0%	75%	25%	100%	75%	2,0	0%	25%	100%
Vernrelling	57%	43%	0%	0%	100%	14%	0,4	0%	0%	14%
<i>Vernrelling - aanvullend</i>	67%	33%	0%	0%	100%	11%	1,7	0%	67%	78%
Compacting	0%	33%	67%	0%	100%	56%	1,7	0%	22%	78%
<i>Compacting - aanvullend</i>	50%	0%	50%	0%	100%	33%	1,0	0%	0%	33%
Verrijking binnen de eigen groep	4%	65%	31%	0%	100%	42%	2,0	0%	58%	100%
<i>Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend</i>	8%	42%	50%	0%	100%	47%	1,9	0%	44%	92%
Verrijking buiten de eigen groep	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,0	0%	0%	0%
<i>Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
Overige begeleidingsmaatregelen	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,0	0%	0%	0%
4. Evaluatie	0%	44%	56%	0%	100%	52%	2,0	0%	48%	100%
Evaluatie op leerlingniveau	0%	0%	100%	0%	100%	67%	2,0	0%	33%	100%
Evaluatie op schoolniveau	0%	100%	0%	0%	100%	33%	2,0	0%	67%	100%

5. Beleid	0%	100%	0%	0%	100%	33%	2,0	0%	67%	100%
Schoolgids & Beleid	0%	100%	0%	0%	100%	33%	2,0	0%	67%	100%
<i>Inhoud zorg-/beleidsplan</i>	0%	100%	0%	0%	100%	33%	2,0	0%	67%	100%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages **rood**; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages **groen**

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [niet/enigszins/grotendeels/volledig] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 6 School 6

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

	Mate van belang > 1,5 (hoog)
	Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
	Mate van belang < 0,75 (gering)

Onderdeel	Mate van realisatie *				Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst	Gewenst
	Niet	Enigszins	Grotendeels	Volledig						
	0	1	2	3						
1. Algemeen	38%	8%	23%	31%	100%	49%	1,6	15%	18%	67%
2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	6%	16%	35%	43%	100%	71%	1,9	8%	24%	95%
Signalering	8%	23%	35%	35%	100%	65%	1,8	8%	27%	92%
Vaststellen van (onderwijs)behoeften	7%	7%	50%	36%	100%	71%	1,9	14%	26%	98%
Borging doorgaande lijn	0%	11%	11%	78%	100%	89%	2,0	0%	11%	100%
3. Onderwijs en begeleiding	31%	12%	19%	38%	100%	55%	1,5	5%	8%	63%
Onderwijsaanpassingen - algemeen	13%	0%	38%	50%	100%	75%	1,9	0%	13%	88%
Inzet ICT	0%	25%	50%	25%	100%	67%	1,5	0%	8%	75%
Versnelling	43%	57%	0%	0%	100%	19%	0,7	0%	0%	19%
<i>Versnelling - aanvullend</i>	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,3	0%	33%	33%
Compacting	25%	25%	50%	0%	100%	42%	0,8	0%	0%	42%
<i>Compacting - aanvullend</i>	50%	0%	50%	0%	100%	33%	2,0	50%	67%	100%
Verrijking binnen de eigen groep	12%	0%	19%	69%	100%	82%	1,8	0%	4%	86%
<i>Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend</i>	8%	25%	8%	58%	100%	72%	1,7	0%	3%	75%
Verrijking buiten de eigen groep	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,0	0%	0%	0%
<i>Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
Overige begeleidingsmaatregelen	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,0	100%	0%	0%
4. Evaluatie	63%	13%	13%	13%	100%	25%	1,2	0%	10%	35%
Evaluatie op leerlingniveau	33%	22%	22%	22%	100%	44%	1,2	0%	7%	52%
Evaluatie op schoolniveau	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,1	0%	14%	14%
5. Beleid	68%	14%	14%	4%	100%	18%	1,9	79%	71%	89%
Schoolgids & Beleid	50%	50%	0%	0%	100%	17%	1,5	50%	33%	50%
<i>Inhoud zorg-/beleidsplan</i>	69%	12%	15%	4%	100%	18%	1,9	81%	74%	92%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages **rood**; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages **groen**

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [niet/enigszins/grotendeels/volledig] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 7

School 7

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

- Mate van belang > 1,5 (hoog)
- Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
- Mate van belang < 0,75 (gering)

Onderdeel	Mate van realisatie *				Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst	Gewenst
	Niet	Enigszins	Grotendeels	Volledig						
	0	1	2	3						
1. Algemeen	31%	15%	31%	23%	100%	49%	2,0	31%	51%	100%
2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	8%	18%	71%	2%	100%	56%	2,0	6%	44%	100%
Signalering	12%	19%	65%	4%	100%	54%	2,0	4%	46%	100%
Vaststellen van (onderwijs)behoeften	7%	21%	71%	0%	100%	55%	2,0	14%	45%	100%
Borging doorgaande lijn	0%	11%	89%	0%	100%	63%	2,0	0%	37%	100%
3. Onderwijs en begeleiding	41%	38%	21%	0%	100%	27%	1,7	35%	48%	75%
Onderwijsaanpassingen - algemeen	13%	25%	63%	0%	100%	50%	1,9	63%	38%	88%
Inzet ICT	75%	25%	0%	0%	100%	8%	1,3	0%	17%	25%
Versnelling	14%	29%	57%	0%	100%	48%	1,6	0%	19%	67%
<i>Versnelling - aanvullend</i>	0%	33%	67%	0%	100%	56%	2,0	0%	44%	100%
Compacting	50%	0%	50%	0%	100%	33%	1,5	0%	17%	50%
<i>Compacting - aanvullend</i>	50%	25%	25%	0%	100%	25%	2,0	0%	75%	100%
Verrijking binnen de eigen groep	31%	69%	0%	0%	100%	23%	2,0	69%	77%	100%
<i>Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
Verrijking buiten de eigen groep	100%	0%	0%	0%	100%	0%	1,0	0%	0%	0%
<i>Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
Overige begeleidingsmaatregelen	100%	0%	0%	0%	100%	0%	2,0	0%	100%	100%
4. Evaluatie	19%	44%	38%	0%	100%	40%	1,8	0%	42%	81%
Evaluatie op leerlingniveau	33%	0%	67%	0%	100%	44%	1,7	0%	22%	67%
Evaluatie op schoolniveau	0%	100%	0%	0%	100%	33%	2,0	0%	67%	100%
5. Beleid	100%	0%	0%	0%	100%	0%	2,0	0%	100%	100%
Schoolgids & Beleid	100%	0%	0%	0%	100%	0%	2,0	0%	100%	100%
<i>Inhoud zorg-/beleidsplan</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages **rood**; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages **groen**

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [niet/enigszins/grotendeels/volledig] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 8

School 8

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

- Mate van belang > 1,5 (hoog)
- Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
- Mate van belang < 0,75 (gering)

Onderdeel	Mate van realisatie *				Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst	Gewenst
	Niet	Enigszins	Grotendeels	Volledig						
	0	1	2	3						
1. Algemeen	46%	0%	38%	15%	100%	41%	1,6	0%	21%	62%
2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	16%	24%	24%	35%	100%	59%	2,0	0%	37%	96%
Signalering	23%	35%	12%	31%	100%	50%	1,9	0%	42%	92%
Vaststellen van (onderwijs)behoeften	14%	7%	50%	29%	100%	64%	2,0	0%	36%	100%
Borging doorgaande lijn	0%	22%	22%	56%	100%	78%	2,0	0%	22%	100%
3. Onderwijs en begeleiding	33%	12%	51%	4%	100%	42%	1,6	0%	34%	76%
Onderwijsaanpassingen - algemeen	13%	0%	63%	25%	100%	67%	1,9	0%	21%	88%
Inzet ICT	0%	0%	75%	25%	100%	75%	2,0	0%	25%	100%
Versnelling	43%	14%	43%	0%	100%	33%	1,4	0%	29%	62%
<i>Versnelling - aanvullend</i>	67%	0%	33%	0%	100%	22%	2,0	0%	78%	100%
Compacting	50%	0%	50%	0%	100%	33%	1,5	0%	42%	75%
<i>Compacting - aanvullend</i>	50%	50%	0%	0%	100%	17%	2,0	0%	83%	100%
Verrijking binnen de eigen groep	15%	12%	73%	0%	100%	53%	1,8	0%	36%	88%
<i>Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend</i>	17%	25%	58%	0%	100%	47%	1,8	0%	33%	81%
Verrijking buiten de eigen groep	100%	0%	0%	0%	100%	0%	0,0	0%	0%	0%
<i>Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%

	Overige begeleidingsmaatregelen	100 %	0%	0%	0%	100%	0%	1,5	0%	50%	50%
	4. Evaluatie	19%	19%	38%	25%	100%	56%	1,8	0%	31%	88%
	Evaluatie op leerlingniveau	22%	11%	22%	44%	100%	63%	1,6	0%	15%	78%
	Evaluatie op schoolniveau	14%	29%	57%	0%	100%	48%	2,0	0%	52%	100%
	5. Beleid	96%	4%	0%	0%	100%	1%	2,0	0%	95%	96%
	Schoolgids & Beleid	50%	50%	0%	0%	100%	17%	1,5	0%	33%	50%
	<i>Inhoud zorg-/beleidsplan</i>	100 %	0%	0%	0%	100%	0%	2,0	0%	100%	100%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages **rood**; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages **groen**

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [niet/enigszins/grotendeels/volledig] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 9 School 9

Overzichtstabel - Mate van realisatie per (sub)onderdeel

Schoolrapportage

Toelichting kleurindicaties bij onvoldoende gerealiseerde clusters (%Realisatie < 50%):

- Mate van belang > 1,5 (hoog)
- Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)
- Mate van belang < 0,75 (gering)

Mate van belang tussen 0,75 en 1,5 (gemiddeld)

Mate van belang < 0,75 (gering)

		Mate van realisatie *									
		Niet	Enigszin s	Grotendeel s	Volledi g						
Onderdeel		0	1	2	3	Totaal	%Realisatie **	Belang	!	%Gewenst	Gewens t
	1. Algemeen	15%	31%	23%	31%	100%	56%	2,0	46%	44%	100%
	2. Signalering / vaststellen onderwijsbehoeften	12%	43%	20%	24%	100%	52%	2,0	94%	48%	100%
	Signalering	8%	35%	27%	31%	100%	60%	2,0	100 %	40%	100%
	Vaststellen van (onderwijs)behoeften	21%	64%	14%	0%	100%	31%	2,0	100 %	69%	100%
	Borging doorgaande lijn	11%	33%	11%	44%	100%	63%	2,0	67%	37%	100%
	3. Onderwijs en begeleiding	41%	28%	26%	5%	100%	32%	1,5	82%	44%	76%
	Onderwijsaanpassingen - algemeen	13%	50%	25%	13%	100%	46%	2,0	100 %	42%	88%
	Inzet ICT	100 %	0%	0%	0%	100%	0%	2,0	100 %	100%	100%
	Versnelling	100 %	0%	0%	0%	100%	0%	0,0	57%	0%	0%
	Versnelling - aanvullend	100 %	0%	0%	0%	100%	0%	2,0	100 %	100%	100%
	Compacting	75%	25%	0%	0%	100%	8%	1,5	75%	67%	75%
	Compacting - aanvullend	25%	50%	0%	25%	100%	42%	2,0	100 %	58%	100%
	Verrijking binnen de eigen groep	8%	31%	54%	8%	100%	54%	2,0	100 %	46%	100%
	Verrijking binnen de eigen groep - aanvullend	17%	50%	33%	0%	100%	39%	2,0	100 %	61%	100%
	Verrijking buiten de eigen groep	100 %	0%	0%	0%	100%	0%	0,0	0%	0%	0%
	Verrijking buiten de eigen groep - aanvullend	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%
	Overige begeleidingsmaatregelen	50%	50%	0%	0%	100%	17%	0,5	0%	0%	17%
	4. Evaluatie	19%	13%	69%	0%	100%	50%	1,8	88%	38%	88%

	Evaluatie op leerlingniveau	22%	0%	78%	0%	100%	52%	1,6	78%	26%	78%
	Evaluatie op schoolniveau	14%	29%	57%	0%	100%	48%	2,0	100%	52%	100%
	5. Beleid	50%	50%	0%	0%	100%	17%	2,0	100%	83%	100%
	Schoolgids & Beleid	50%	50%	0%	0%	100%	17%	2,0	100%	83%	100%
	<i>Inhoud zorg-/beleidsplan</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,0	0%	0%	0%

Indien mate van realisatie 'niet/enigszins>50%': percentages **rood**; indien 'grotendeels/wel>50%': percentages **groen**

* **Mate van realisatie** = Percentage items dat [**niet**/enigszins/grotendeels/**volledig**] is gerealiseerd per (sub)onderdeel

** **%Realisatie** = Mate waarin het totaal aantal items gerealiseerd is t.o.v. maximum (o.b.v. volledige realisatie van alle items)

! = Percentage items dat als ontwikkelpunt is aangegeven

%Gewenst = Percentage gewenste ontwikkeling o.b.v. de belangrijke items die (nog) niet 'volledig' gerealiseerd zijn

Gewenst = Gewenste situatie o.b.v. %Realisatie + %Gewenst

Bijlage 10 School 10

DVL: DOELEN EN VAARDIGHEDEN LIJST - VERSIE 2010

LEREN LEREN

Werkhouding	Werken volgens plan	Manieren van leren
- Ik geef aan wat ik wil leren en waaraan ik wil werken - Ik zet me in voor taken die ik moet uitvoeren - Ik zet door wanneer iets niet direct lukt - Ik houd mijn aandacht er goed bij als dat nodig is - Ik werk zelfstandig als dat nodig is - Ik zorg dat mijn werk er netjes en verzorgd uitziet - Ik vraag op tijd hulp als ik ergens zelf niet uit kom - Ik waardeer het leerproces ook als het resultaat tegenvalt	- Ik formuleer leerdoelen voor mezelf - Ik verken een onderwerp voor ik ermee aan de slag ga - Ik weet welke stappen ik moet zetten en hoe ik deze moet uitvoeren - Ik zorg dat ik het belangrijkste af heb voor de tijd om is - Ik houd me aan mijn planning en stel deze bij als dat nodig is - Ik kijk achteraf of mijn planning goed was en wat beter kan	- Ik weet welke manieren van leren er zijn en welke manier mijn voorkeur heeft - Ik zet de meest geschikte manier van leren in - Ik verzamel geschikte informatie op verschillende manieren - Ik bewaar informatie om het later te kunnen gebruiken - Ik laat zien wat ik geleerd heb - Ik licht mijn antwoorden toe en laat zo zien dat ik het begrijp - Ik controleer of mijn leervraag voldoende beantwoord is

LEREN DENKEN

Analytisch denken	Creatief denken	Kritisch denken
- Ik herken verschillen en overeenkomsten tussen dingen - Ik zie het verband tussen waardoor iets komt (de oorzaak) en het gevolg ervan - Ik zie de relatie tussen verschillende onderdelen binnen het grote geheel - Ik maak ingewikkelde problemen gemakkelijker door ze op te delen in kleinere problemen	- Ik ontdek nieuwe vragen of problemen - Ik bedenk meerdere oplossingen voor een vraag of probleem - Ik bedenk originele oplossingen voor een vraag of probleem - Ik bedenk hoe ik bestaande ideeën in een nieuwe situatie kan toepassen - Ik zet ideeën om in praktische oplossingen - Ik neem afstand van een probleem om het even op me in te laten werken	- Ik ga na of mijn veronderstellingen kloppen - Ik controleer of nieuwe informatie klopt en overeenkomt met informatie die ik al heb - Ik onderscheid feiten van meningen en betrouwbare van niet betrouwbare bronnen - Ik neem bij het vormen van mijn mening verschillende perspectieven mee - Ik gebruik criteria om een mening te vormen - Ik onderbouw mijn mening met argumenten - Ik vraag door tot ik het echt begrijp - Ik kies uit verschillende oplossingen de meest geschikte

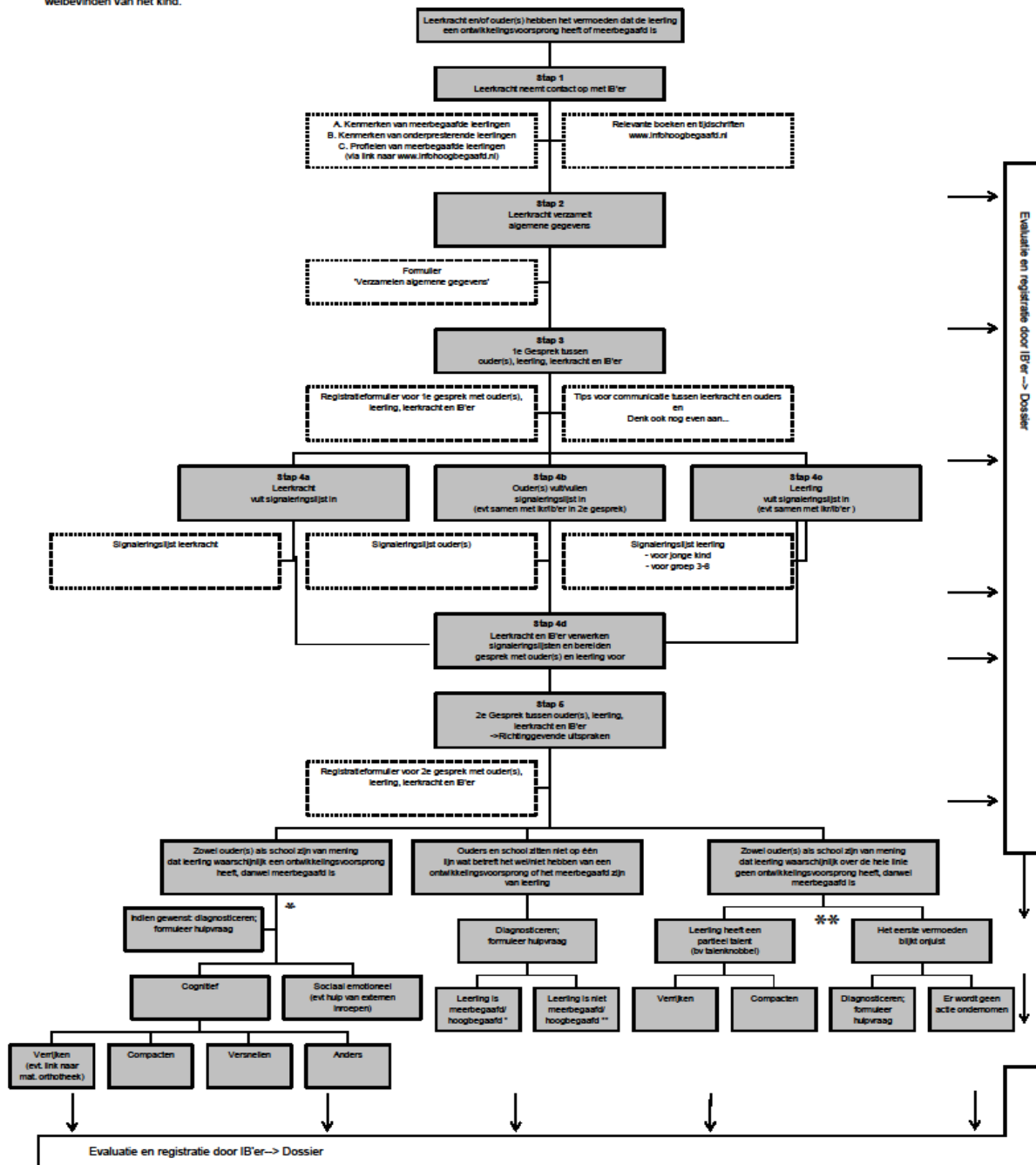
LEREN (VOOR HET) LEVEN

Inzicht in jezelf	Omgaan met anderen
- Ik ben trots op mijzelf en mijn werk - Ik weet waar ik goed en minder goed in ben - Ik maak gebruik van mijn sterke kanten en blijf ook werken aan dat waar ik minder goed in ben - Ik doe de dingen zo goed mogelijk maar stel mijn eisen/doelen niet te hoog - Ik vind het niet erg als ik niet meteen weet hoe iets moet of als iets niet meteen lukt - Ik ga goed om met kritiek en flexibel met tegenslagen en begrijp dat ik hier iets van kan leren - Ik weet wat ik wil en kies daar ook voor	- Ik blijf mijzelf in een groep: anderen kunnen aan mij zien en van mij horen wat ik ergens van vind en hoe ik me voel - Ik houd rekening met de regels die voor de groep belangrijk zijn - Ik werk samen met anderen als we samen meer kunnen bereiken dan alleen - Ik maak anderen enthousiast om samen ergens een succes van te maken - Ik verdeel de taken samen met anderen op een manier die voor iedereen goed werkt - Ik ben in staat in samenwerking met anderen verschillende rollen en taken te vervullen - Ik zie en begrijp goed hoe anderen ergens tegenaan kijken vanuit hun beleving - Ik luister goed naar de ideeën van anderen en verdedig mijn eigen ideeën - Ik geef kritiek op een manier zodat de ander er ook iets aan heeft - Ik presenteer de resultaten van mijn werk aan anderen op een manier die past bij mij en bij het doel van dat moment

Routeplan Meerbegaafde kinderen / kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong

Dit routeplan is ontwikkeld om eenheid en eenvoud te creëren in de wijze waarop scholen, al dan niet binnen een samenwerkingsverband, omgaan met meerbegaafde kinderen of kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.

Er is bewust gekozen te spreken van meerbegaafdheid, omdat er vraagtekens geplaatst kunnen worden bij het wel of niet hoogbegaafd zijn van dat kind zolang een kind niet getest is. Daarnaast is gekozen te spreken van een ontwikkelingsvoorsprong, omdat tot het zesde levensjaar van kinderen (nog) niet gesproken wordt van hoog- of meerbegaafdheid. Wanneer er staat 'gesprek tussen ouder(s), leerling, leerkracht en IB'er' kan het zo zijn dat met ouder(s) en kind apart gesproken wordt. Wel belangrijk is dat ouder(s) weten wanneer gesproken wordt met hun kind. Bovendien gaat dit routeplan er vanuit dat leerkrachten reeds op de hoogte zijn van het feit dat meerbegaafde kinderen of kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong zowel goed als onder kunnen presteren en dit erkennen. Echter, dergelijke aannames zouden in het zorgbeleid van de school opgenomen moeten zijn. Datzelfde geldt o.a. voor wat te doen met ouders die bijvoorbeeld met een externe verklaring komen betreffende het hoogbegaafd zijn van hun kind of wat te doen wanneer de school een vermoeden heeft en de ouders niet, of andersom. Voorop staat in elk geval dat samen met de IB'er gewerkt kan worden aan het welbevinden van het kind.

Bijlage 12

